

staatsbosbeheer

Jaarrapportage Oostvaardersplassen 2023

Hans-Erik Kuypers, Perry Cornelissen
Definitief 2024-01-01

Inhoud	blz.
1. Inleiding	3
2. Gebiedsontwikkeling	4
2.1 Abiotiek	4
2.2 Vegetatie	6
3. Vogels	9
3.1 Natura 2000 broedvogels moeras	9
3.2 Natura 2000 niet-broedvogels moeras en grazige deel	15
3.3 Niet-broedvogels grazige deel	22
3.4 Niet-broedvogels Knardijk en Oostvaardersdijk	23
3.5 Diversiteit niet-broedvogels Oostvaardersplassen	23
4. Recreatie, educatie en communicatie	25
4.1 Hoogtepunten	26
4.2 Recreatie	28
4.2.1 <i>Excursies</i>	28
4.2.2 <i>Recreatieve voorzieningen</i>	30
4.3 Educatie	32
4.3.1 <i>Basisschool</i>	32
4.3.2 <i>Middelbare school en beroepsonderwijs</i>	32
4.3.3 <i>Universiteiten</i>	33
4.3.4 <i>Andere vormen van onderwijsinstellingen of kennisdeling</i>	34
4.4 Communicatie	34
4.4.1 <i>Communicatie in het terrein</i>	34
4.4.2 <i>Communicatie vanuit het Nationaal Park Nieuw Land en Nationaal Parken Bureau</i>	35
4.4.3 <i>Blogs</i>	36
4.4.4 <i>Brochures en kaartmateriaal</i>	36
4.4.5 <i>Informatiebijeenkomsten en stakeholder management</i>	36
4.4.6 <i>Pers en media</i>	38
4.5 Vrijwilligers	39
5. Literatuur	40

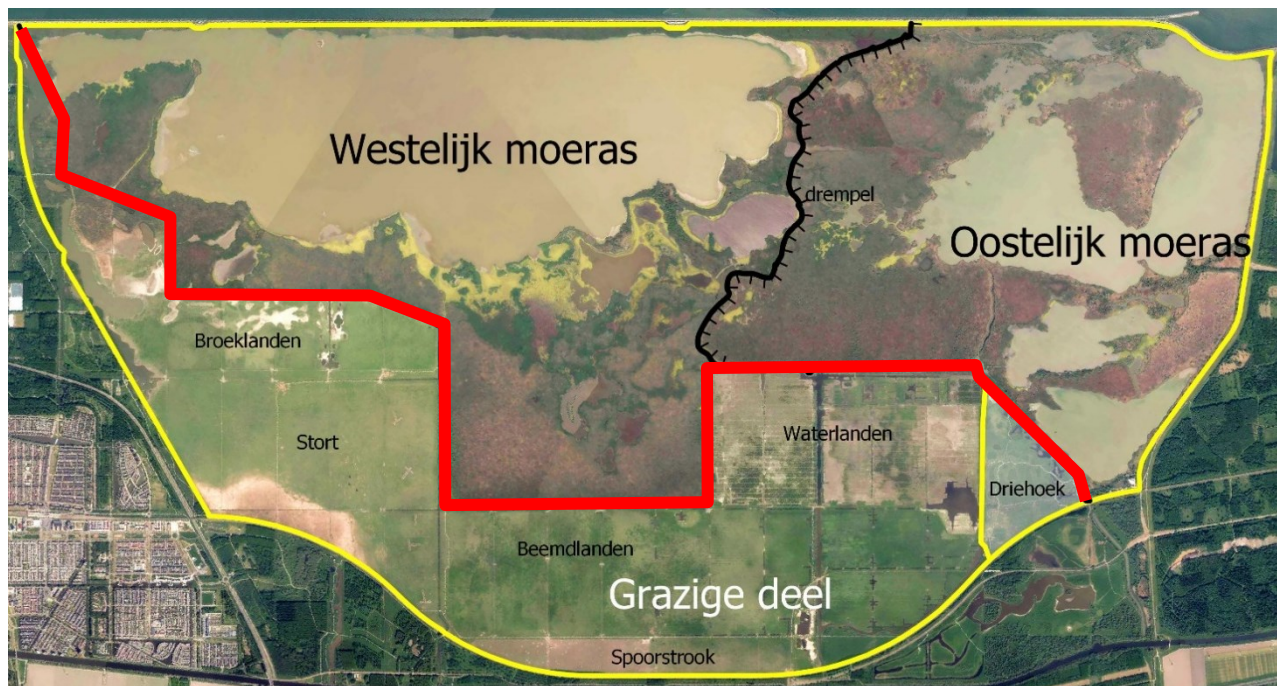
1. Inleiding

Dit rapport presenteert de resultaten van de monitoring van de gebiedsontwikkelingen in de Oostvaardersplassen zoals waterpeilen, vegetatie, vogels, waaronder de Natura 2000 doelsoorten, en het gebruik van het gebied door de mens. De monitoring wordt uitgevoerd door medewerkers van Staatsbosbeheer, adviesbureaus en vrijwilligers. Bij de monitoring vinden waarnemingen plaats in de moeraszone en het grazige deel (fig. 1.1). De rode lijn tussen het moeras- en het grazige deel betreft de kade die er voor zorgt dat het moeras nat blijft.

Vanaf 2020 vindt de Natura 2000 maatregel 'moerasreset' plaats. Hierbij wordt het waterpeil in het westelijk moeras tijdelijk verlaagd om het riet de kans te geven zich te herstellen van de ganzenvraat en zich uit te breiden. Na een aantal voorbereidingen is in 2019 en 2020 het waterpeil geleidelijk verlaagd. In de zomer van 2020 is de drempel tussen het oostelijk en westelijk moeras gedicht. Vanaf die tijd is de moerasreset in het westelijk deel actief ingezet. In september 2021 viel het grootste deel van de Grote Plas droog en in 2022 werden grote delen al bedekt met pioniervegetatie. In de komende jaren zal het waterpeil daar verlaagd blijven, zodat de rietvegetatie zich goed kan herstellen en uitbreiden. In het oostelijk deel blijft het waterpeil hoog.

In het grazige deel is vanaf 2019 gestart met inrichtingsmaatregelen om weer tot een divers landschap te komen met meer ruimte voor ruigte, rietland, struweel en bos waardoor ook de diversiteit aan planten- en diersoorten kan toenemen. In 2021 is gestart met het inplanten van struiken en bomen op het Stort, in de Beemlanden, en in de strook langs het spoor; in 2022 is dit afgerond. In de Driehoek zijn al in de periode 2012-2020 bomen en struiken ingeplant en is de inplant daar gereed. De ingeplante delen zijn de gebieden waar in het verleden struweel en bos van nature voorkwamen, maar die door de hoge graasdruk van de grote herbivoren zijn verdwenen. Een andere maatregel betreft de verlaging van de graasdruk door reductie van het aantal grote herbivoren. Hiermee is in 2019 gestart. In oktober 2023 waren er op basis van de tellingen uit de helikopter, ca. 860 edelherten, ca. 345 runderen en ca. 380 paarden.

Voor de gebruikte monitoringsmethoden wordt verwezen naar de beschrijvingen in de voorgaande rapporten over de monitoring (Platteeuw et al. 1998, 1999, 2000, Kolen et al. 2001, 2003a, 2003b, Cornelissen 2004, 2007, Cornelissen en Roos 2008 en 2009, Cornelissen et al. 2014).

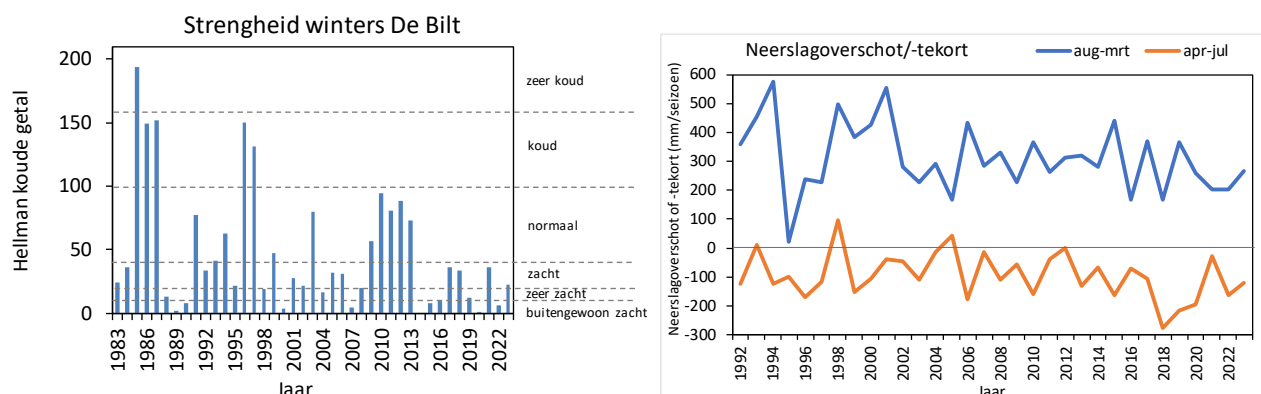
Figuur 1.1 Overzichtskartaal Oostvaardersplassen. De gele rand rondom is de Natura 2000 begrenzing. De rode lijn betreft de kade die het moeras van het grazige deel scheidt en de zwarte lijn betreft de drempel die het westelijk van het oostelijk moeras scheidt.

2. Gebiedsontwikkeling

2.1 Abiotiek

Het weer en het waterpeil van het open water en grondwater zijn belangrijke sturende factoren voor de ontwikkeling van de vegetatie en de aanwezigheid van vogels. De strengheid van de winter, uitgedrukt in het 'Hellman koude getal' (zie fig. 2.1.1 links) is bijvoorbeeld van invloed op de migrerende vogels in de winter. Bij zachte winters kunnen meer vogels in het gebied aanwezig zijn omdat verder reizen naar het zuiden dan niet nodig is. In de afgelopen 10 jaren hebben we te maken met zachte tot buitengewoon zachte winters (Hellman koude getal <20; fig. 2.1.1 links). Een ander aspect van de strengheid van de winter is dat hoe zachter de winter, hoe eerder het groeiseizoen start (Cornelissen en Vulink 1995). Bij een 'Hellman koude getal' <5, kan het groeiseizoen al in de eerste week van maart starten, terwijl een 'Hellman koude getal' van >50 pas eind april tot een start van het groeiseizoen kan leiden.

Een andere belangrijke parameter voor de groei van de vegetatie is het neerslagoverschot (fig. 2.1.1 rechts). Gemiddeld was er over de jaren 1992-2023 en in de periode april-juli sprake van een maandelijks neerslagtekort, zodat over die periode een totaal neerslagtekort kan worden berekend. Over de periode augustus-maart is er gemiddeld sprake van een neerslagoverschot per maand. Het neerslagtekort was in de periode 2018-2020 duidelijk hoger dan gemiddeld in de periode 1992-2020 (fig. 2.1.1 rechts). In de periode daarna was dit tekort weer iets minder en lag rond het gemiddelde. Een groter neerslagtekort betekent ook dat de grondwaterstanden lager komen te liggen. Het neerslagoverschot week niet zo sterk af van de voorgaande jaren, maar kan van jaar tot jaar sterk fluctueren. Het is wel van belang om ook te kijken naar de openvolging van neerslagoverschot-seizoenen en neerslagtekort-seizoenen. Als er in het winterhalfjaar een laag overschot is, gevolgd door een groot tekort in de maanden daarna, dan is het effect van het tekort in de zomer groter omdat zich dan in de voorgaande winter veel minder watervoorraad heeft opgebouwd.

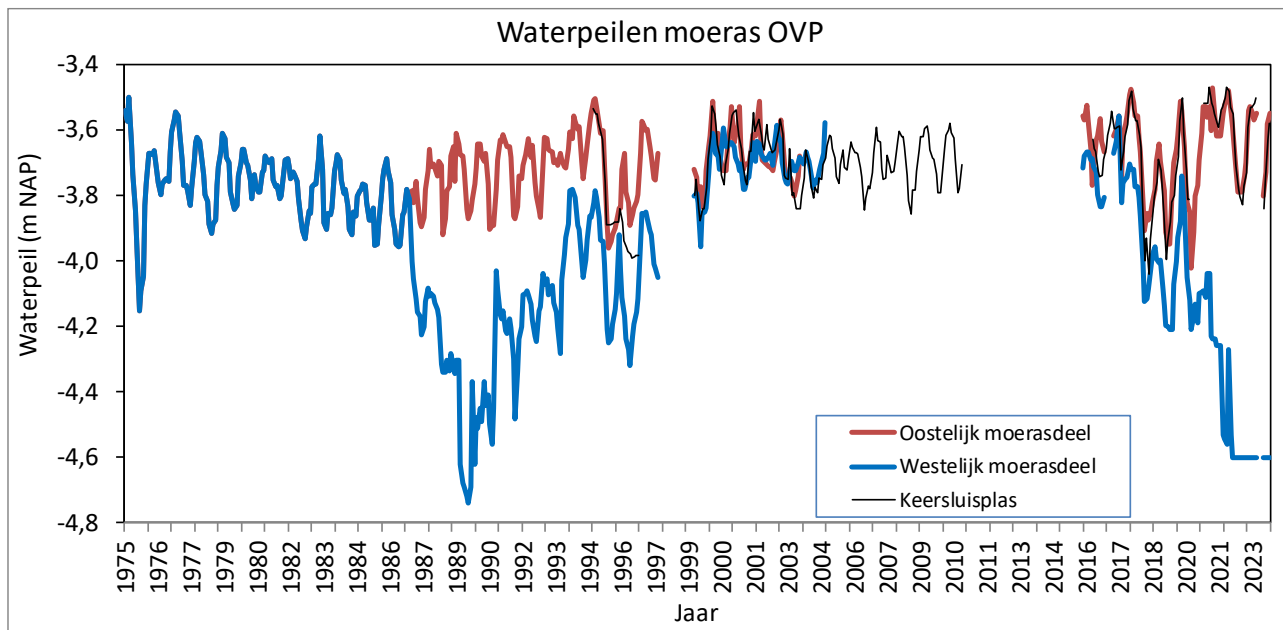

Figuur 2.1.1 Strengheid van de winters en neerslagoverschot/tekort. De strengheid is weergegeven als het Hellman koudegetal en is gebaseerd op de gegevens van het weerstation De Bilt. Het neerslagoverschot/-tekort is gebaseerd op de neerslag en de potentiële referentiegewasverdamping volgens Makkink van het weerstation Lelystad. Het neerslagoverschot (blauwe lijn) betreft de totale som over de periode aug-mrt als er gemiddeld een neerslagoverschot per maand is. Het tekort (rode lijn) is gebaseerd op de totale som over de periode apr-jul als er gemiddeld per maand een neerslagtekort is. Bron www.knmi.nl

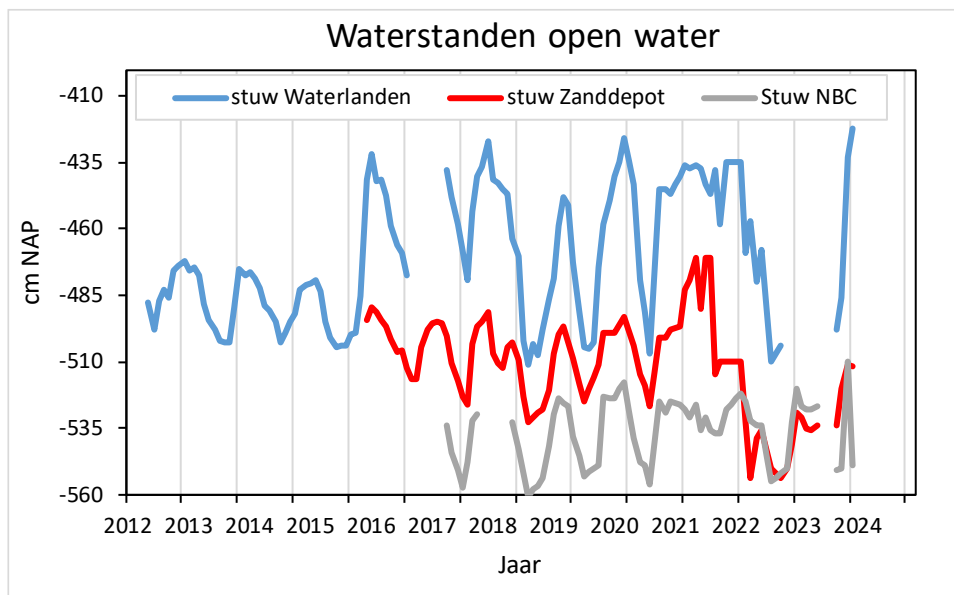
Het weer heeft grote invloed op de waterstanden in het moeras en de open wateren in het grazige deel. Onder invloed van neerslag en verdamping fluctueren de open waterpeilen van hoog in de winter tot laag in de zomer (fig.2.1.2 en 2.1.3). In de Oostvaardersplassen wordt daarnaast het waterpeil ook beïnvloed door het beheer, zoals de moerasreset van 1987-1994 en de nieuwe moerasreset die in 2020 is gestart. Hoewel de huidige moerasreset alleen in het westelijk deel wordt uitgevoerd, dalen ook de waterstanden in het oostelijk deel en de Keersluisplas. Dit heeft vooral te maken met het feit dat in 2018, 2019 en gedeeltelijk nog in 2020, de drempel tussen west en oost op enkele plaatsen nog open was. Hierdoor stroomde er nog water uit het oostelijk deel en de Keersluisplas naar het westelijk deel. In 2020 is de drempel helemaal gedicht waardoor west geïsoleerd ligt van oost en de Keersluisplas. Dat het neerslagtekort van de periode 2018-2020 ook van invloed is op de waterpeilen in het moeras is te zien in het oostelijk moeras en de Keersluisplas waar het waterpeil in die jaren verder zijn gedaald in de zomers dan gemiddeld verwacht kan worden bij een vaste drempelhoogte (fig. 2.1.2).

Ook in het grazige deel wordt het waterpeil sterk beïnvloed door het weer en het beheer (fig. 2.1.3). In 2016 is de stuw van de Waterlanden (waar de graslanden in de periode dec-apr zijn geïnundeerd) verhoogd waardoor de

geïnunderde graslanden beter kunnen functioneren voor vogels en vis. De jaarlijkse schommelingen treden op onder invloed van neerslag en verdamping.

Figuur 2.1.2 Waterstanden open water in de moeraszone. Oostelijk moerasdeel = Hoekplas; Westelijk moerasdeel = Grote plas (zie Fig 1.1 voor locaties). In de periode 1987-1994 heeft de eerste moerasreset van het westelijk deel plaatsgevonden waarbij het waterpeil eerst in 3 jaar is verlaagd waarna het in de daaropvolgende jaren geleidelijk is gestegen onder invloed van neerslag en verdamping. Vanaf 2018 is gestart met de tweede moerasreset waarbij het waterpeil in het westelijk moeras opnieuw verlaagd wordt. Deze jaren (2018 tm 2020) worden echter ook gekenmerkt door grotere neerslagtekorten (zie Fig. 2.1) waardoor het waterpeil ook in het oostelijk moerasdeel en Keersluisplas meer is gedaald dan gemiddeld.

Figuur 2.1.3 Waterstanden open water in het grazige deel. ‘Stuw Waterlanden’ geeft het open waterpeil van de natte graslanden weer. ‘Stuw zanddepot’ geeft het open waterpeil van de niet geïnunderde graslanden ten zuiden van de Waterlanden weer. Stuw NBC geeft het open waterpeil van de niet geïnunderde graslanden aan de westkant van het grazige deel weer. Vanaf 2016 is de stuw in de waterlanden verhoogd waardoor daar weer de hoge voorjaarsstanden worden bereikt zoals in het verleden. In 2021 zijn de stuwen tijdelijk verhoogd en in 2022 tijdelijk verlaagd in verband met werkzaamheden. Daarnaast leidde de droge zomer van 2022 tot extra waterstandsverlaging.

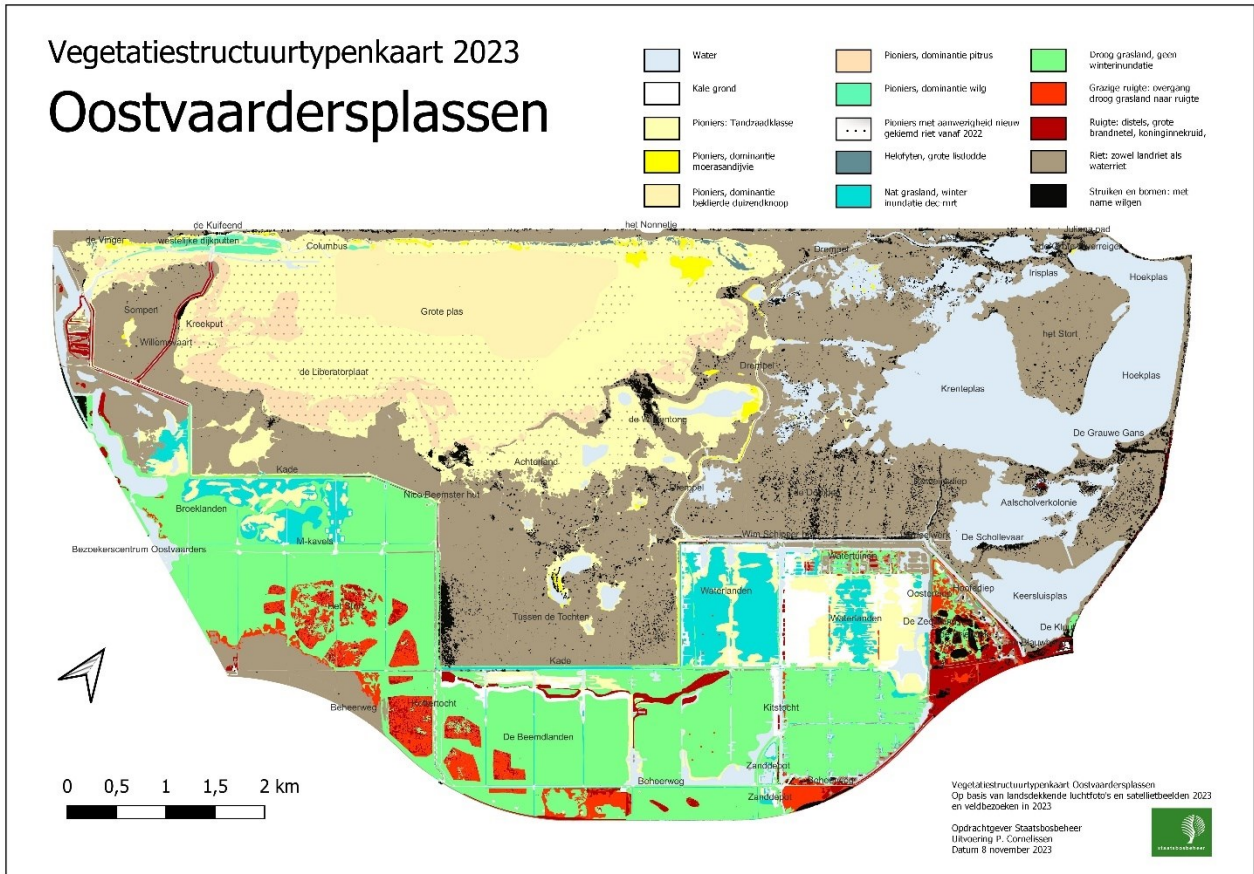
2.2 Vegetatie

Op basis van de landsdekkende luchtfoto's wordt gemiddeld eens in de vier jaar een vegetatiestructuurtypenkaart van de Oostvaardersplassen gemaakt. In verband met de moerasreset is de frequentie verhoogd naar eens in de 2 jaar. De laatste kaart is in 2023 gemaakt (fig. 2.2.1) en de ontwikkeling wordt vanaf 1996 weergegeven (fig. 2.2.2). Ten behoeve van de jaarlijkse broedvogelkartering in het moeras wordt een gedetailleerde vegetatiekaart gemaakt van het moeras (fig. 2.2.3) om de resultaten van de transectmonitoring te extrapoleren naar het hele moeras (Beemster, Sikkema, Attema, Stoker 2023).

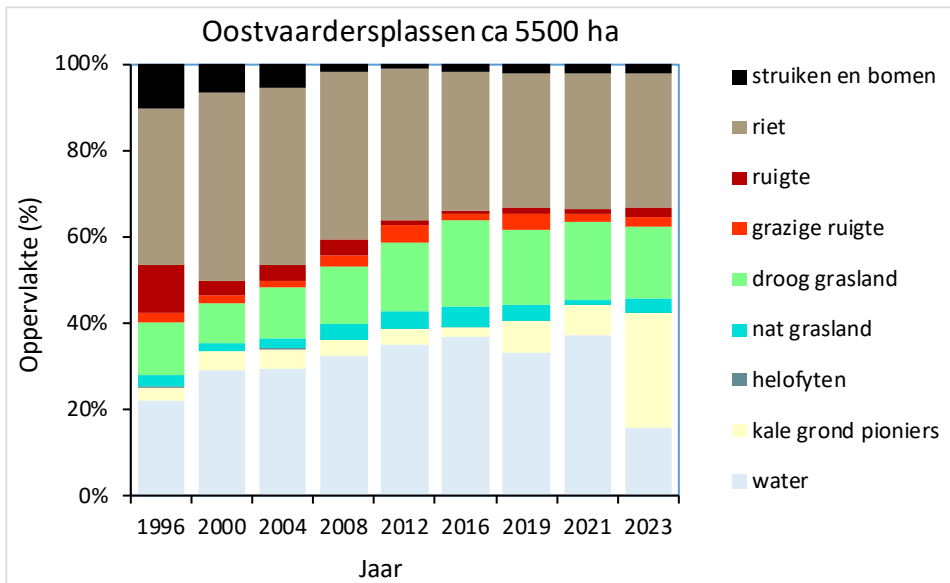
In 2023 kwam in het westelijk moeras, als gevolg van lagere waterstanden door de drogere zomer en de start van de moerasreset, veel pioniervegetatie voor en minder water (fig. 2.2.1). Grote delen van de drooggevallen grond waren bedekt met pioniers van de Tandzaadklasse zoals beklierende duizendknoop, veerdelig tandzaad, blaartrekkende boterbloem, moeraskers, rode ganzevoet, etc. In 2023 kwam tussen de pioniervegetatie het nieuwe riet ook al op, maar vormde nog geen dichte aaneengesloten rietvegetaties. Het areaal oud riet en houtigen bleef ongeveer gelijk aan dat van 2021. In het oostelijk moerasdeel bleven de waterstanden hoog en daarmee hoger dan in het westelijk deel (zie ook fig. 2.1.2). Hierdoor kwam in het oostelijk moeras geen kale grond in combinatie met pioniers voor. Ook in dit deel bleef het areaal riet en houtigen vrijwel gelijk met de voorgaande kartering.

In het grazige deel werd de vegetatie in 2023 nog steeds gedomineerd door grasland. Op diverse plekken kwamen delen voor waar ook enige verruiging optrad doordat het aantal grote grazers niet meer zo hoog is als vóór 2018. Deze verruiging is met name binnen de plantvakken zichtbaar waar de grote grazers tijdelijk niet kunnen komen.

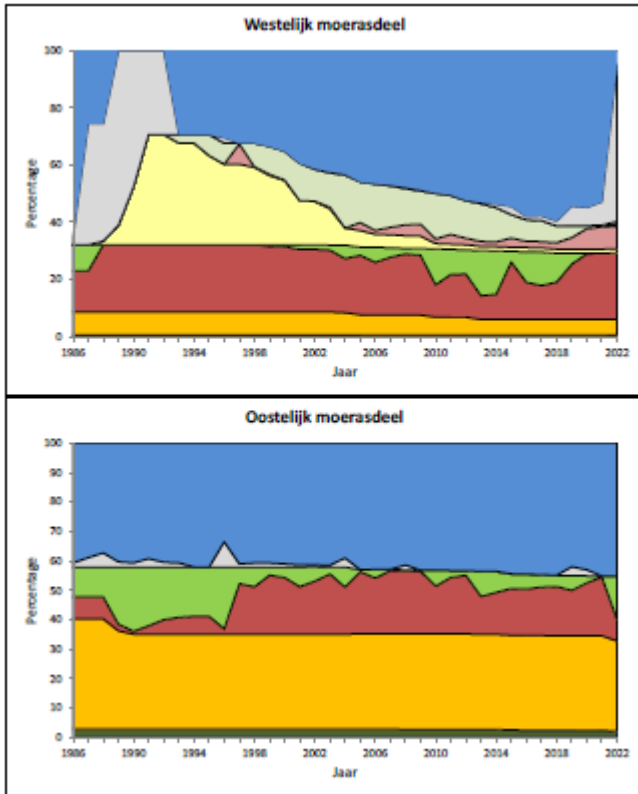
Bij de langere termijnontwikkeling is te zien dat in de Oostvaardersplassen vanaf 1996 de arealen water en droog grasland zijn toegenomen en riet en struiken/bomen zijn afgenomen (fig. 2.2.2). In het westelijk deel van de moeraszone is de rietvegetatie onder invloed van onder andere de begrazing door Grauwe ganzen (fig. 2.2.4) in de ruiperiode vanaf 1994 geleidelijk afgenomen met ca. 25% (fig. 2.2.3) (Beemster, Sikkema, Attema, Stoker 2022). Nat grasland, kale grond in combinatie met pioniers, grazige ruigtes en ruigtes variëren in oppervlakte. In de randzone wisselen nat grasland en kale grond/pioniers elkaar in areaal af als gevolg van variatie in waterstanden. Door hogere waterstanden verdwijnt nat grasland en gaat over in natte pioniervegetatie. Bij lagere waterstanden verdwijnen weer de natte pioniers en domineert het natte grasland meer. De ruigtes verdwijnen bij toenemende aantallen grote grazers en komen terug als deze weer afnemen, wat na 2018 het geval was.

Figuur 2.2.1 Vegetatiestructuurtypen Oostvaardersplassen 2021.

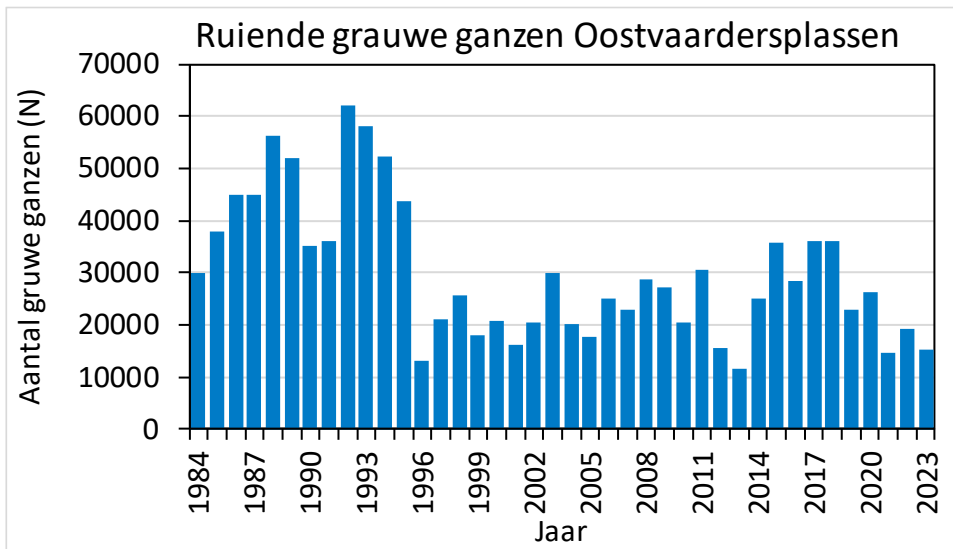

Figuur 2.2.2 Ontwikkeling vegetatiestructuurtypen Oostvaardersplassen.

	Vegetatietype	Ontstaan	Begrazing	Moerasdeel
	Bos		nvt	west, oost
	Oud1	Vanaf 1968	nooit	west, oost
	Oud2	Vanaf 1968	in verleden, niet in voorgaande jaar	west, oost
	Oud3	Vanaf 1968	in voorgaande jaar	west, oost
	Nieuw 87-90-1	1987-1990	nooit	west
	Nieuw 87-90-2	1987-1990	in verleden, niet in voorgaande jaar	west
	Nieuw 87-90-3	1987-1990	in voorgaande jaar	west
	Nieuw 21-24-1	2021-2024	nooit	west
	Pionier			west, oost
	Water		nvt	west, oost

Figuur 2.2.3 Ontwikkeling vegetatiestructuurtypen moeras. Bron: Beemster, Sikkema, Attema, Stoker 2023.

Figuur 2.2.4 Aantal ruiende Grauwe ganzen in de Oostvaardersplassen. Bron: RWS.

3. Vogels

De Oostvaardersplassen is een Natura 2000 gebied waarvoor 31 vogelsoorten zijn gekwalificeerd. In de beschrijving van de N2000 doelsoorten is in de grafieken met een horizontale lijn de gewenste 'draagkracht' van het gebied weergegeven. Deze gewenste 'draagkracht' is beschreven in de instandhoudingsdoelstellingen van het Natura 2000 gebied de Oostvaardersplassen. De gewenste 'draagkracht' van het gebied geeft het aantal individuen van een soort weer dat het gebied kan herbergen, gebaseerd op de grootte en kwaliteit van het gebied en de verschillende habitatelementen die het voorkomen van de soort mogelijk maken (Ministerie van LNV, 2009). Voor de broedvogels heeft het Ministerie van EZ de gewenste 'draagkracht' in de instandhoudingsdoelen gebaseerd op het gemiddeld aantal broedparen in de jaren 1999-2003. Bij niet broedvogels wordt de gewenste draagkracht uitgedrukt door seizoensgemiddelden (sg; gemiddeld aantal waargenomen vogels per maand over de periode juli tot en met juni) of seizoensmaxima (smax; hoogste aantal over de periode juli tot en met juni indien tellingen ontbreken).

Voor een uitgebreide analyse van de ontwikkelingen van de N2000 doelsoorten wordt verwezen naar het Natura 2000 beheerplan Oostvaardersplassen en Beemster, Sikkema, Attema, Stoker (2023).

3.1 Natura 2000 Broedvogels moeras

Algemeen

Hoewel de monitoringsrapportage tot en met 2023 loopt, worden de resultaten van alleen de koloniebroeders Aalscholver, Grote zilverreiger, Kleine zilverreiger en Lepelaar tot en met 2023 gegeven. Van de overige soorten zijn alleen gegevens tot en met 2022 bekend. De gegevens van deze soorten voor 2023 komen pas in 2024 beschikbaar in verband met de analyse van de moerasvegetatie (opname augustus 2023), en zullen dus pas in 2024 gerapporteerd worden.

Grotere, in kolonies broedende vogels worden jaarlijks geteld vanuit het vliegtuig. Enkele grotere en verspreid voorkomende broedvogels (kiekendieven, Roerdomp, Porseleinhoen) worden jaarlijks geteld vanaf de grond waarbij het hele gebied wordt bestreken.

Voor een aantal soorten betreffen de aantallen broedparen 'geschatte' aantallen. Het gaat hier met name om verspreid voorkomende, kleinere soorten die in hoge aantallen kunnen voorkomen en waarvan het moeilijk is om de aantallen in het hele gebied te tellen vanwege de moeilijke begaanbaarheid van het gebied. De aantallen broedparen van deze soorten zijn geschat op basis van een steekproef in transecten. Hierbij zijn aan de hand van de transecttellingen de dichtheden van broedparen per vegetatietype berekend. Vervolgens is een actuele vegetatiekaart van het moerasdeel gemaakt. Vermenigvuldiging van de oppervlakten van de vegetatietypen uit de vegetatiekaart met de dichtheden uit de steekproeven levert dan een totaal aantal geschatte broedparen voor het moeras. Doordat de vegetatiekaart van 2023 ten behoeve van deze analyse nog niet gereed is, kunnen de aantallen van deze soorten nog niet gegeven worden. De vegetatiekaart wordt gemaakt op basis van de landsdekkende luchtfoto en veldbezoeken.

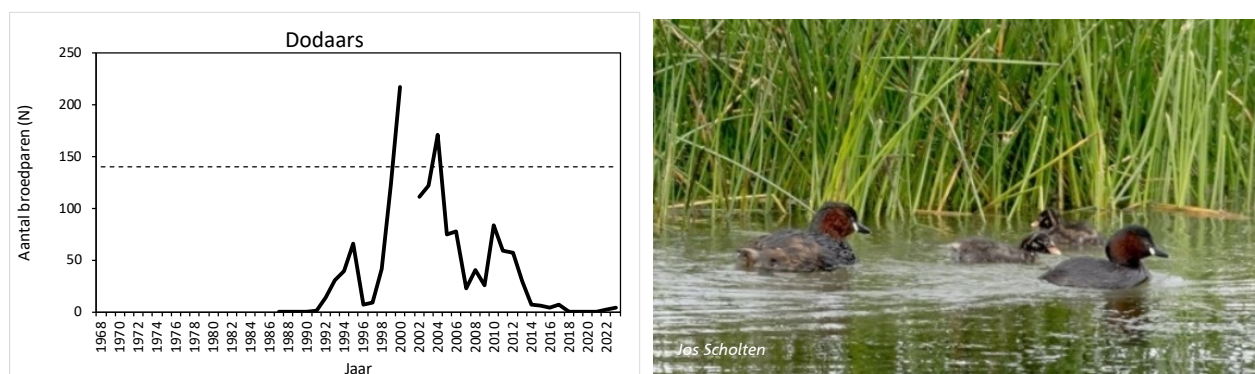
Een aantal landschappelijke ontwikkelingen is verantwoordelijk voor de veranderingen in broedvogelbevolking van de moeraszone in de Oostvaardersplassen. In recente jaren was in het westelijk moerasdeel sprake van een doorgaande afname van het areaal niet door ganzen of grote herbivoren begraasde moerasvegetatie. De nieuwe moerasvegetatie - ontstaan tijdens de drooglegging van 1987-1990 - wordt de laatste jaren bijna geheel door ganzen begraasd. De oude moerasvegetatie - ontstaan na de drooglegging van Zuidelijk Flevoland in 1968 - werd eerst nauwelijks aangepakt, maar wordt de laatste jaren in toenemende mate begraasd/betreden door ganzen en edelherten. Deze ontwikkeling gaat gepaard met een toename van het areaal open water, een afname van het areaal helder water en fragmentering van het oude riet door paden van edelherten. In 2014 was verder door een verlaging van de stuwhoogte sprake van een laag waterpeil in het moeras (ca. 20 cm lager dan in 2013) wat direct effect had op een aantal vogelsoorten. In 2020 is een start gemaakt met de geleidelijke verlaging van het waterpeil in het westelijk deel van het moeras in het kader van de Natura 2000 maatregelen, daarnaast traden in die periode ook droge zomers op die het waterpeil nog verder deden zakken, waardoor het voor sommige soorten weer minder aantrekkelijk wordt om in het moeras te verblijven.

Voor een uitgebreide beschrijving van de ontwikkelingen van de Natura 2000 broedvogels wordt verwezen naar Beemster, Sikkema, Attema, Stoker (2023).

Dodaars

Na het opzetten van het water na de drooglegging van 1987-1990 nam het aantal broedparen toe tot meer dan 50 in 1995. Na de waterpeilverhoging van 1998 in het westelijk moerasdeel nam het aantal broedparen verder toe tot meer dan 200 in het jaar 2000. Daarna zijn de aantallen sterk afgenomen met name door een afname van het moerasareaal

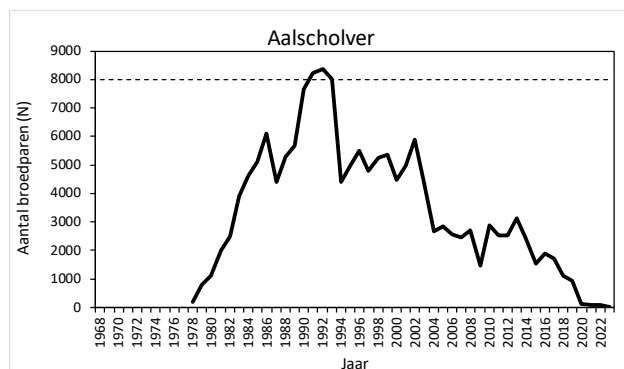
en de vertroebeling van het water in het moeras (fig. 3.1.1). Als gevolg van het lage waterpeil is het aantal in 2014 afgenomen tot slechts enkele broedparen. In 2015 leidde de waterpeilverhoging in het moeras niet tot een herstel van het aantal broedparen. In 2017 was het aantal broedparen iets toegenomen ten opzichte van het voorgaande jaar maar lag nog steeds zeer laag, vanaf 2018 is het aantal weer afgenomen tot een minimum door de lage waterstanden als gevolg van de moerasreset. De aantallen liggen al vanaf 2005 onder de instandhoudingsdoelstelling.

Figuur 3.1.1 Geschatte aantal broedparen Dodaars in de moeraszone. Op basis van jaarlijkse transecttellingen van de grond. De horizontale lijn geeft het N2000 instandhoudingsdoel weer. Bron: Beemster, Sikkema, Attema, Stoker 2022.

Aalscholver

Het aantal broedparen Aalscholwers steeg vanaf 1978 sterk tot bijna 8.400 paar in 1992 (fig. 3.1.2). Na 1992 nam het aantal broedparen af tot circa 5.000 paar en bleef het vrij stabiel tot ongeveer 2003. Daarna vond een verdere afname plaats tot ongeveer 2.500 paar. De afgelopen jaren bleef het aantal broedparen tot 2013 vrij stabiel rond deze 2.500. In 2014 en 2015 is het aantal broedparen weer verder afgenomen tot ongeveer 2000. In 2016 was er sprake van een lichte stijging maar vanaf 2017 is de populatie alleen maar afgenomen en in 2020 zijn de aantallen gedaald tot 100 broedparen. Aalscholwers foerageren vooral buiten de Oostvaardersplassen in het Marker- en IJsselmeer. Veranderingen in het aantal broedparen worden vooral gestuurd door veranderingen die daar in het voedselaanbod (vis) optreden, met name in het Markermeer/IJsselmeer. Het aantal broedparen ligt al geruime tijd onder de instandhoudingsdoelstelling.

Figuur 3.1.2 Aantal getelde broedparen Aalscholwers in de moeraszone. Op basis van jaarlijkse tellingen vanuit het vliegtuig. De horizontale lijn geeft het N2000 instandhoudingsdoel weer. Bron RWS.

Reigers en Lepelaars

De Grote en Kleine zilverreiger hebben een spectaculaire groei doorgemaakt in de afgelopen jaren (fig. 3.1.3). De broedpopulatie van de Grote zilverreiger groeide tot circa 140 paren in 2006, die van de Kleine zilverreiger tot meer dan 25 paren in 2005 en 2006. In 2007 nam het aantal broedparen van beide soorten sterk af, waarschijnlijk mede door verstoring door broedende Zeearenden. Dit leidde tot een verplaatsing van de broedkolonie. In de jaren daarna is het aantal broedparen van Grote zilverreiger weer toegenomen tot bijna 200 paren in 2013. In 2014 vond een afname plaats tot iets meer dan 120 paren, die waarschijnlijk verband houdt met het lage waterpeil in het moeras. In 2015 herstelde de broedpopulatie zich weer tot 166 paar en in 2016 is de populatie weer verder toegenomen. Vanaf 2017 nam het aantal broedparen echter sterk af als gevolg van de lagere waterpeilen. Vanaf 2019 schommelt het aantal broedparen rond de 100.

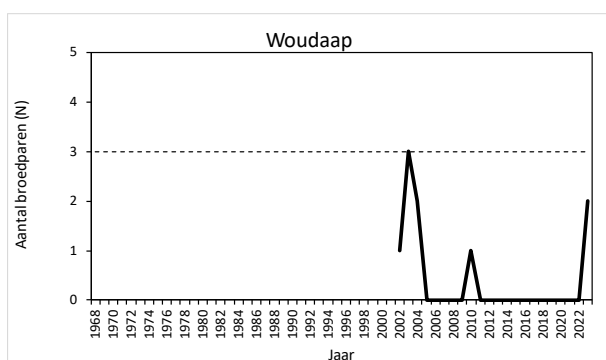
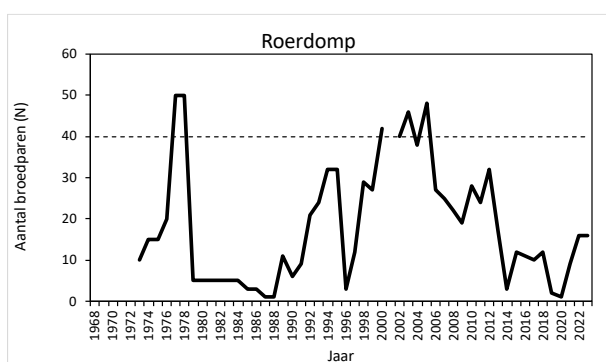
De Kleine zilverreiger heeft na 2006 nauwelijks meer gebroed in het moeras en kwam na 2013 niet meer tot broeden. Na een periode van 10 jaar afwezigheid als broedvogels was de Kleine zilverreiger in 2022 weer aanwezig met drie broedparen en in 2023 met 1 broedpaar.

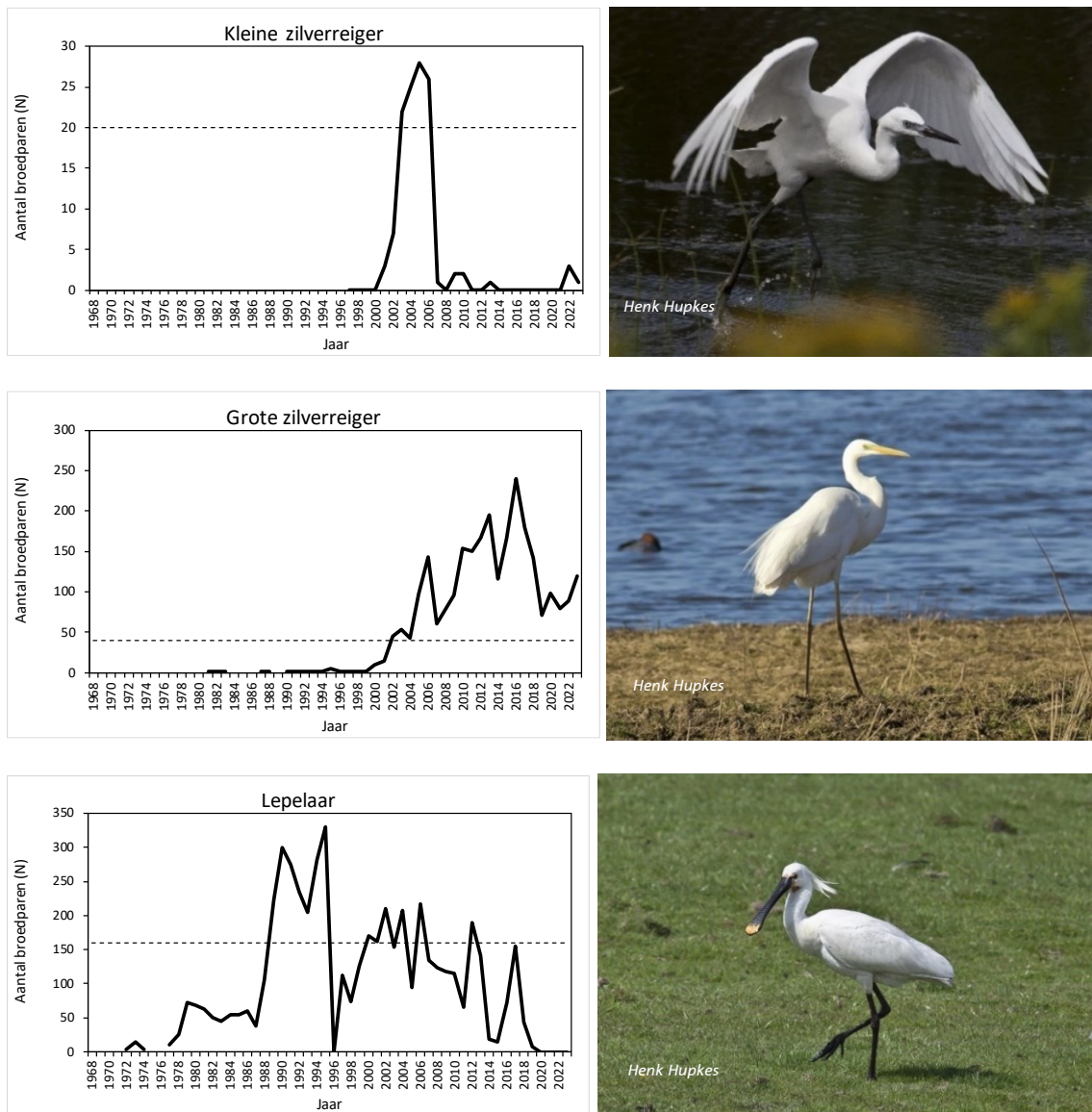
Het aantal broedparen Roerdomp fluctueerde sterk in de afgelopen jaren. In de jaren zeventig nam het aantal na waterpeilverhoging sterk toe, maar na het verdwijnen van de moerasvegetatie onder invloed van de ruiende grauwe ganzen, verdwenen de meeste weer. Na de drooglegging van het westelijk moerasdeel in 1987-1990 en vervolgens herinundatie (vanaf 1991) namen de aantallen weer sterk toe, met een dip in 1996 als gevolg van de zeer droge zomer, tot bijna 50 paren in 2005. Daarna is het aantal afgenomen. In 2014 was sprake van slechts enkele broedparen als gevolg van het lage waterpeil in het moeras. De verhoging van het waterpeil in het moeras leidde in 2015 weer tot een toename van het aantal broedparen. Na 2015 bleef de populatie enkele jaren rond de 10 broedparen, waarna het in 2019 en 2020 weer sterk afnam tot slechts een broedpaar. In 2021 vond weer een toename plaats tot 9 broedparen, gevolgd door een verdere toename tot 16 broedparen in 2022 en 2023.

Broedgevallen van Woudaapjes zijn vooral vastgesteld in de periode 2000-2004, kort na de waterpeilverhoging van 1998 in het westelijk moerasdeel, toen ook de Roerdomp het meest algemeen was. In de jaren erna zijn nauwelijks broedvogels meer vastgesteld. Na 2011 werd de soort niet meer waargenomen als broedvogel. In 2023 zijn voor het eerst weer 2 broedparen vastgesteld.

De Lepelaar vestigde zich begin jaren '70 in het moeras. Het aantal broedparen nam daarna toe tot meer dan 300 paar in 1995. In 1996 verdween de Lepelaar als broedvogel doordat de broedlocatie door het lage waterpeil in het moeras bereikbaar werd voor vossen. In 1997 waren ze als broedvogel weer terug en vanaf dat jaar is het aantal weer toegenomen, maar niet meer in de aantallen zoals die begin jaren negentig gebruikelijk waren. Vanaf 2008 schommelen de aantallen sterk waarbij de lage aantallen een gevolg zijn van lage waterpeilen in het moeras. Zodra het waterpeil in het voorjaar weer hoog genoeg is, nemen de aantallen weer toe zoals in 2012 en 2017. Na 2017 zijn de aantallen broedparen zeer sterk gedaald en kwam de Lepelaar in 2020-2023 niet als broedvogel voor. Hoewel de aantallen van jaar tot jaar sterk fluctueren, lijkt er toch sprake te zijn van een afnemende trend vanaf 2006 en kwam er vanaf 2020 geen broedpaar meer voor vanwege de lage waterstanden.

Roerdomp, Woudaapje, Kleine zilverreiger en Lepelaar liggen de laatste jaren onder de instandhoudingsdoelstelling. Alleen de Grote zilverreiger voldoet nog.

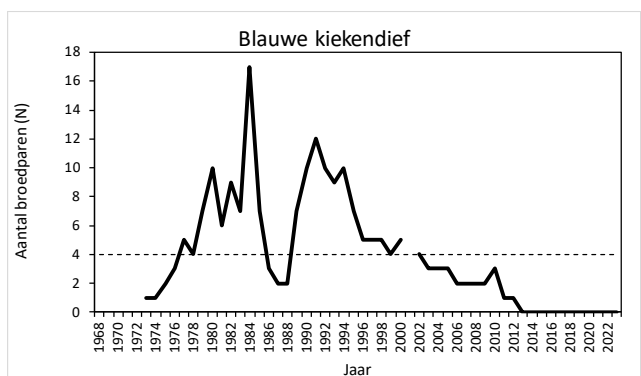
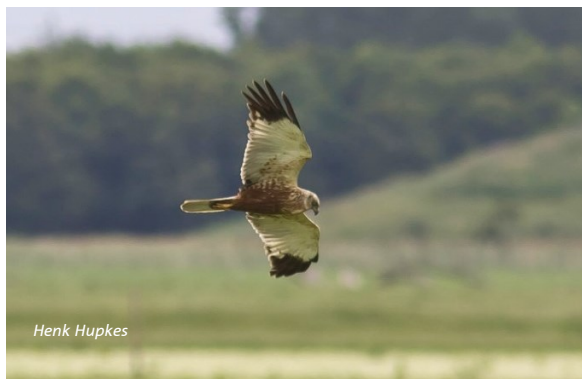
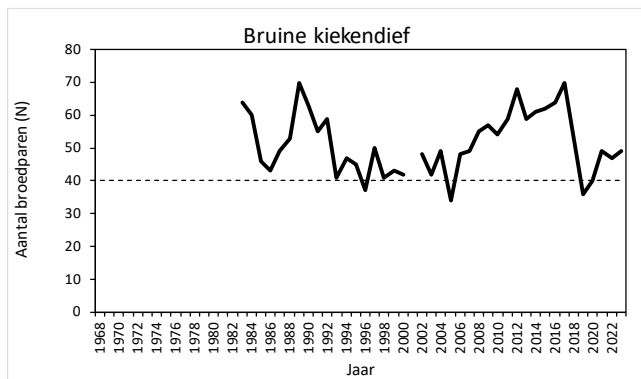
Figuur 3.1.3 Aantal getelde broedparen Roerdomp, Woudaapje, Kleine zilverreiger, Grote zilverreiger en Lepelaar in de moeraszone. Grote en Kleine zilverreiger en Lepelaar op basis van jaarlijkse tellingen vanuit het vliegtuig (Bron RWS). Roerdomp en Woudaapje op basis van jaarlijkse integrale tellingen vanaf de grond. De horizontale lijn geeft het N2000 instandhoudingsdoel weer. (Bron Beemster, Sikkema, Attema, Stoker, 2022; RWS).

Bruine en Blauwe kiekendief

Het aantal broedparen van de Bruine kiekendief is in het verleden afgenomen van ca. 70 in 1989 tot ruim 40 in 1999 (fig. 3.1.4). In deze periode ging de foerageerfunctie van het grazige deel grotendeels verloren. Vanaf 2000 was weer sprake van een toename van het aantal broedparen. In 2014 werden ruim 60 broedparen geteld oplopend tot 70 in 2017. Na 2017 trad een sterke daling op tot minder dan 40 in 2019. Daarna is weer sprake van een toename en liggen de aantallen boven het instandhoudingsdoel.

Door uitbreidende ganzenbegrazing en toenemende betreding door Edelherten is het westelijk moerasdeel mogelijk minder geschikt geworden om te broeden. Doordat Bruine kiekendieven zich hebben verplaatst naar het oostelijk moerasdeel, dat minder intensief door ganzen wordt begraasd en door Edelherten wordt betreden, nam de broedpopulatie in het moeras als geheel in deze periode aanvankelijk zelfs toe. Vanaf 2019 lijkt dit niet meer het geval te zijn en nam de totale populatie af tot ca. 50 in de laatste drie jaren. Dit hangt samen met de verdere waterpeilverlaging in het westelijke moeras waardoor dit deel nog ongeschikter is geworden als broedgebied.

Voor de Blauwe kiekendief blijkt de omgeving van de Oostvaardersplassen niet voldoende geschikt te zijn geweest om zich in het gebied als broedvogel te handhaven. In 2013 werd de soort voor het eerst sinds 1972 niet meer als broedvogel in het moeras aangetroffen. De soort broedde sinds 2005 niet meer succesvol in de Oostvaardersplassen. Vanaf 2002 ligt het aantal onder het instandhoudingsdoel.

Figuur 3.1.4 Aantal getelde broedparen Bruine en Blauwe kiekendief in de moeraszone. Op basis van jaarlijkse integrale tellingen vanaf de grond. De horizontale lijn geeft het N2000 instandhoudingsdoel weer. (Bron W. Schipper en Beemster, Sikkema, Attema, Stoker 2022).

Porseleinhoen, Blauwborst, Snor, Rietzanger, Grote karekiet

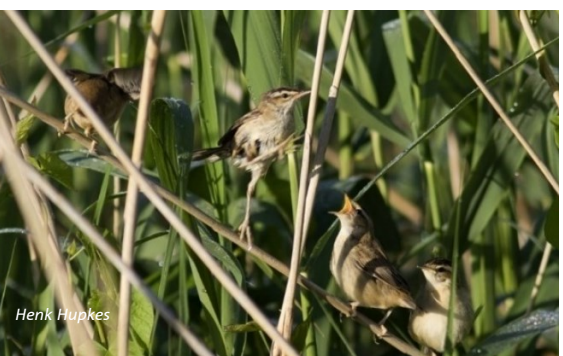
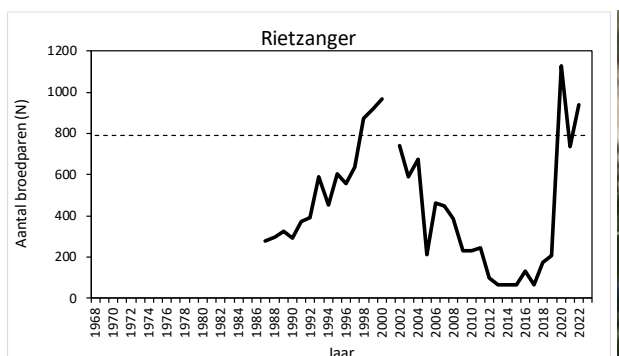
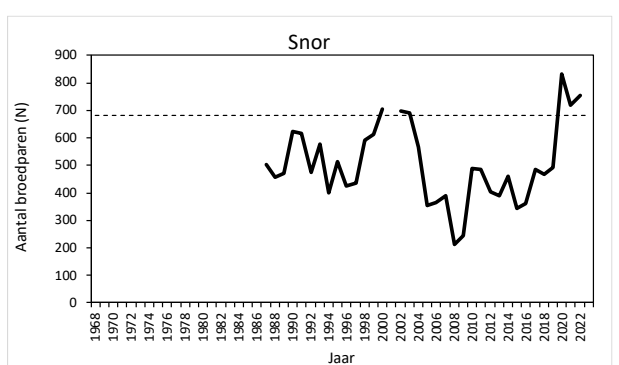
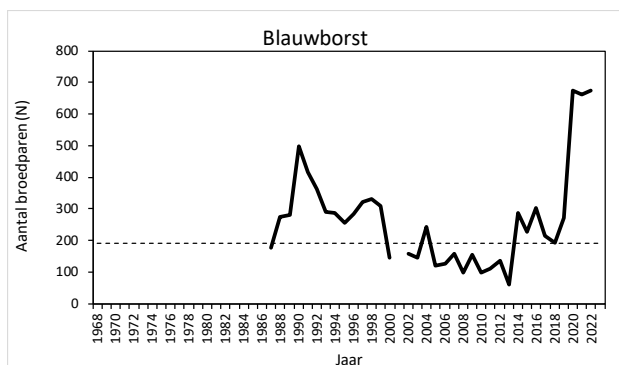
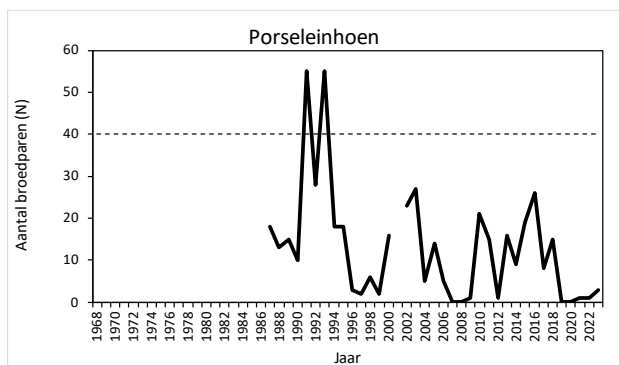
Na de drooglegging van 1987-1990 en de herinundatie in 1991 nam het aantal broedparen Porseleinhoen enkele jaren sterk toe (fig. 3.1.5). Sinds 1994 is sprake van een lager, sterk fluctuerend aantal broedparen waarbij de aantallen onder de instandhoudingsdoelstelling liggen. Door zijn voorkeur voor meer open moerasvegetaties heeft het Porseleinhoen geprofiteerd van de toegenomen begrazing door Grauwe ganzen en betreding door Edelherten in het westelijk moerasdeel. Door de lagere waterstanden is in 2019 en 2020 geen broedpaar waargenomen; in de laatste drie jaren werden wel weer broedparen waargenomen waarvan 3 in 2023.

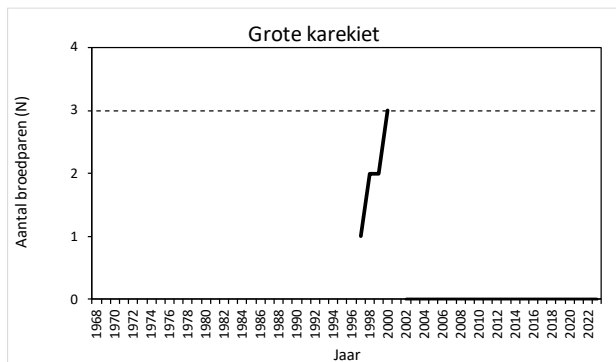
Met de drooglegging van het westelijk moerasdeel in 1987-1990 nam het aantal broedparen Blauwborst sterk toe. Sinds de herinundatie in 1991 en vooral de waterpeilverhoging in 1998 is het aantal geleidelijk weer afgenomen. Het lage waterpeil in 2014 leidde onmiddellijk tot een opleving van het aantal broedende Blauwborsten (fig. 3.1.5). In 2015 nam, als gevolg van het hogere waterpeil in het moeras, het aantal broedparen in het westelijk deel van het moeras weer licht af. Vanaf 2016 nemen de aantallen weer toe als gevolg van de lagere waterstanden en liggen de aantallen boven de doelstelling. Na 2018 namen de aantallen zeer sterk toe tot meer dan 750 in de laatste drie jaren, waardoor de aantallen ver boven de instandhoudingsdoelstelling liggen.

De broedpopulatie van de Snor was in 1987-2011 tamelijk stabiel met alleen lagere schattingen tussen 2005-2009. Wellicht kan dit verklaard worden door relatief drogere omstandigheden in het oostelijk moerasdeel. De toename in 2010 kan mogelijk (deels) verklaard worden door gunstige omstandigheden in het overwinteringsgebied in Afrika. Landelijk was er toen namelijk sprake van een lichte toename van het aantal Snorren. Vanaf dat jaar schommelen de aantallen tussen de 400-500 broedparen en ligt het daarmee onder de instandhoudingsdoelstelling. Ook bij de Snor is vanaf 2018 een zeer sterke toename te zien zoals bij de Blauwborst. In 2020 worden meer dan 800 broedparen geschat en in 2021 en 2022 is het aantal weliswaar iets afgenomen maar ligt met meer dan 700 broedparen boven de instandhoudingsdoelstelling. Anders dan bij de Blauwborst heeft waterpeilverlaging juist een negatief direct effect: de snor broedt in geïnundeerd riet. De toename zal daardoor meer zitten in een afname van de rietbegrazing door ganzen (Beemster, Sikkema, Attema, Stoker 2022), vanwege de lagere waterpeilen (dus een indirect effect van waterpeilverlaging).

Het aantal broedparen Rietzanger nam na de drooglegging van 1987-1990 sterk toe tot bijna 1000 broedparen in 2000, waarna de aantallen weer even snel afnamen. Het waarom van de afname na 2001, met name die in het oostelijk moerasdeel, is nog onduidelijk. Na 2014 is er sprake van een lichte toename en vanaf 2018 van een zeer sterke toename tot meer dan 1000 broedparen in 2020 als gevolg van de drogere omstandigheden in het moeras. In 2020 lagen de aantallen weer boven de instandhoudingsdoelstelling nadat het een lange periode ver eronder lag. In 2021 lagen de aantallen net onder de instandhoudingsdoelstelling waarna het in 2022 weer toenam naar meer dan 900 en boven de instandhoudingsdoelstelling lag.

De Grote karekiet kwam in de periode 1997-1999 als broedvogel voor in het moeras. Daarna zijn geen broedgevallen meer waargenomen.

Figuur 3.1.5 Geschatte aantallen broedparen Porseleinhoen, Blauwborst, Snor, Rietzanger, Grote karekiet in de moeraszone. Op basis van jaarlijkse integrale tellingen vanaf de grond. De horizontale lijn geeft het N2000 instandhoudingsdoel weer. (Bron Beemster, Sikkema, Attema, Stoker 2020).

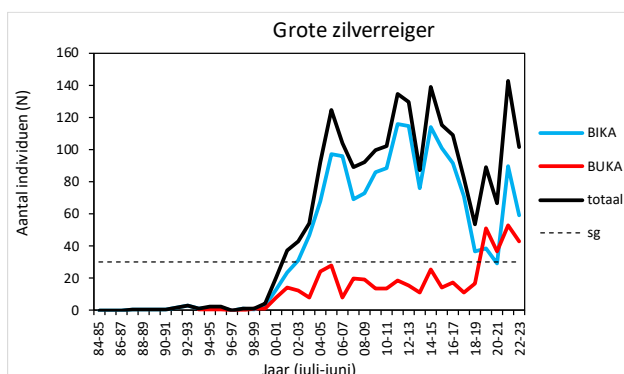
3.2 Natura 2000 niet-broedvogels moeras en grazige deel

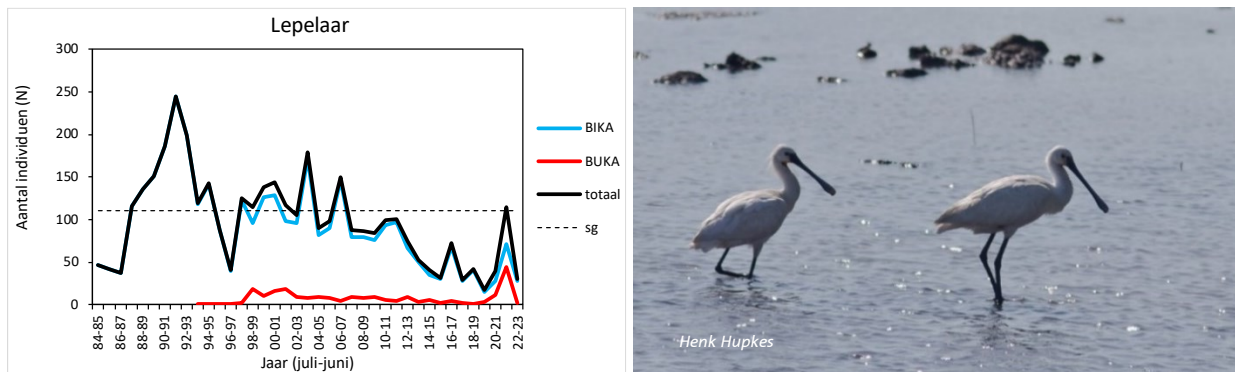
Vanaf de jaren tachtig in de vorige eeuw worden maandelijks vogels geteld vanuit een vliegtuig. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen vogels in het moerasdeel en het grazige deel.

Grote zilverreiger en Lepelaar

De Grote zilverreiger nam vanaf 2000 sterk toe (fig. 3.2.1). Na 2006 fluctueerden de aantallen sterk, maar was er gemiddeld geen sprake van een toe- of afname. Na 2015 zijn de aantallen sterk afgenomen in het moeras als gevolg van de drogere omstandigheden. In het grazige deel werden de Grote zilverreigers vooral op de licht verruigde graslanden binnen en buiten de plantvakken aangetroffen. In deze ruigere graslanden worden in het veld ook veel activiteiten van muizen waargenomen; veel meer dan in de sterk begraasde korte graslanden.

Lepelaars worden al vanaf 1984 waargenomen (fig. 3.2.1). Vanaf dat jaar steeg het aantal waargenomen Lepelaars exponentieel tot een maximum in 1992, waarna het weer afnam. Vanaf 1992 schommelde het aantal waargenomen Lepelaars sterk tussen de jaren, en is er vanaf 2010 sprake van een dalende trend. In 2015 was er weer sprake van een lichte toename, maar daarna namen de aantallen verder af. In 2019-2020 was er sprake van een sterke toename zowel in het moeras als in de grazige rand die echter werd gevolgd door een sterke afname daarna. Mogelijk dat de veranderingen in waterpeil ook geleid hebben tot veranderingen in de vissamenstelling (verdwijnen grote karpers door lage waterstanden waardoor ruimte ontstaat voor andere vissen). Met uitzondering van het jaar 2019-2020, lagen de aantallen vanaf 2007 onder de instandhoudingsdoelstelling.

Figuur 3.2.1 Gemiddelde aantallen Grote zilverreigers en Lepelaars per waarneming per jaar op basis van maandelijkse tellingen vanuit het vliegtuig. sg = seizoensgemiddelde gewenste draagkracht N2000. BIKA is binnenkaads = moeraszone; BUKA = buitenkaads = grazige randzone; totaal = BIKA+BUKA. Seizoen juli-juni is conform N2000 werkwijze.

Zwanen en ganzen

Na een sterke toename van de Wilde zwaan in 1991-1992, daalde het gemiddeld aantal waargenomen Wilde zwanen geleidelijk tot een minimum in 2009-2010 (fig. 3.2.2). Daarna waren de aantallen min of meer stabiel. In de moeraszone werden meer Wilde zwanen waargenomen dan in het grazige deel. Vanaf 2007 liggen de aantallen onder het instandhoudingsdoel.

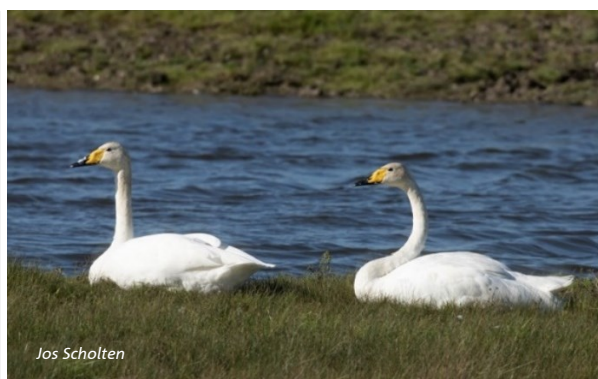
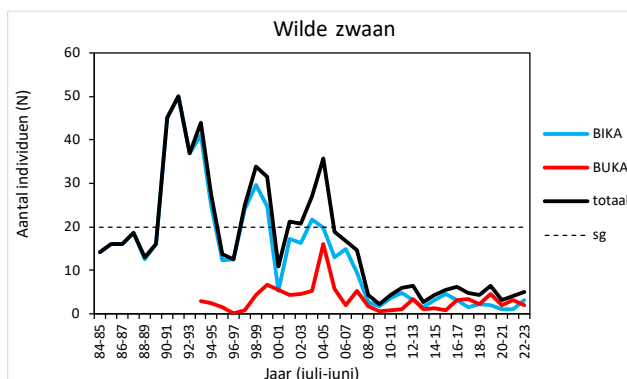
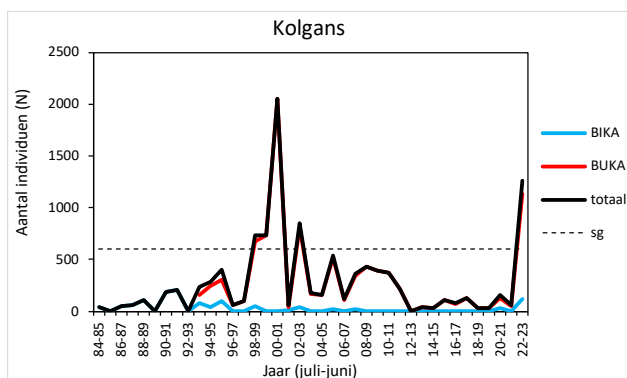
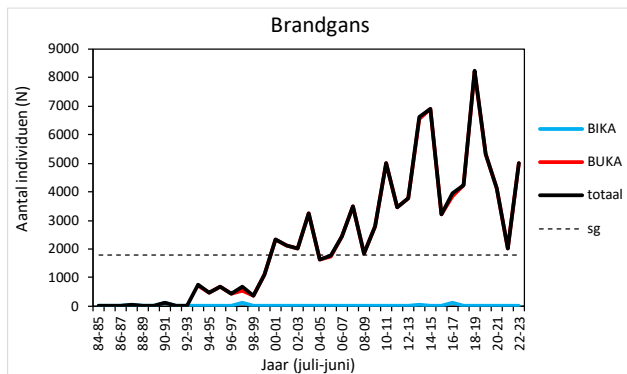
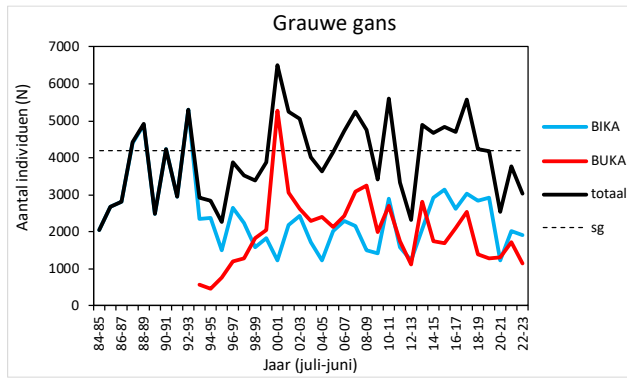
Grauwe ganzen en Kolganzen worden al vanaf 1984 waargenomen en Brandganzen pas vanaf 1990 (Fig. 3.2.2). Het aantal waargenomen Grauwe ganzen varieerde van jaar tot jaar, maar er is wel sprake van een toename in de tijd. Opvallend is de piek in 2000/2001, die door een enkele waarneming wordt veroorzaakt: tijdens de waarneming van november 2000 werden meer dan 42000 Grauwe ganzen waargenomen. De aantallen grauwe ganzen fluctueren na 2000 sterk maar gemiddeld blijft het stabiel; gemiddeld ligt het rond het instandhoudingsdoel.

De aantallen Brandganzen zijn vanaf 1993 toegenomen. Hoewel de aantallen van jaar tot jaar sterk fluctueren, is er gemiddeld sprake van een positieve trend. De aantallen liggen gemiddeld boven het instandhoudingsdoel.

De aantallen waargenomen Kolganzen zijn in vergelijking met die van Grauwe ganzen en Brandganzen laag. Na een toename van de aantallen in 1998/1999, nam hun aantal al snel weer af in 2000/2001. In de periode daarna waren de aantallen min of meer stabiel, waarbij de sterke toename in het laatste jaar opvalt.

Belangrijk om te weten is dat het hier gaat om ganzen die overdag worden waargenomen. Bekend is dat een groot deel van de ganzen dat de Oostvaardersplassen bezoekt, dit vooral 's nachts doet. Overdag trekken zij bij zonsopkomst naar foerageergebieden buiten de Oostvaardersplassen, waarna ze bij zonsondergang weer terugkeren naar de Oostvaardersplassen. Het kan hierbij om enkele tienduizenden ganzen gaan die via deze monitoring die overdag plaatsvindt, niet worden meegenomen, maar waarvoor de Oostvaardersplassen wel een zeer belangrijke functie vervult als slaapplek. Op basis van de jaarlijkse slaapplekstellingen van SOVON blijkt dat in de periode 2012-2023 tussen de 20.000-60.000 kolganzen de Oostvaardersplassen vooral 's nachts bezoeken. In januari 2023 werden er meer dan 35.000 geteld die 's morgens de Oostvaardersplassen uitvlogen om in andere gebieden te foerageren. Brandganzen en grauwe ganzen vliegen ook uit maar in lagere aantallen: brandganzen tussen 10.000-20.000 en grauwe ganzen minder dan 5.000.

De ganzen die overdag werden waargenomen werden voornamelijk in het grazige deel aangetroffen. Buiten de ruiperiode van Grauwe ganzen zijn de Brandganzen de laatste jaren de meest talrijke ganzensoort in de Oostvaardersplassen.

Figuur 3.2.2 Gemiddelde aantallen Grauwe ganzen, Brandgansen, Kolgansen en Wilde zwaan per waarneming per jaar op basis van maandelijkse tellingen vanuit het vliegtuig. sg = seizoensgemiddelde gewenste draagkracht N2000. BIKA is binnenkaads = moeraszone; BUKA = buitenkaads = grazige randzone; totaal = BIKA+BUKA. Seizoen juli-juni is conform N2000 werkwijze.

Zwemeenden

Het aantal waargenomen Bergeenden is in de loop van de tijd afgenomen (Fig. 3.2.3). De laatste jaren nemen de aantallen weer sterk toe, met name in het moeras, als gevolg van de lagere waterstanden en liggen de aantallen weer boven het instandhoudingsdoel. In 2023 namen de aantallen weer af vanwege de verder dalende waterstanden waardoor grote oppervlakten met zeer ondiep water niet meer aanwezig waren in het westelijk moeras.

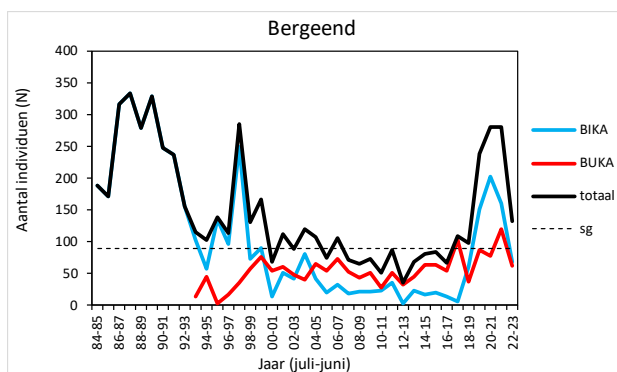
De aantallen waargenomen Smienten in de moeraszone namen na 1984 eerst toe tot een maximum in 1989/1990. Hierna namen de aantallen geleidelijk af. In het grazige deel is de trend vergelijkbaar met uitzondering van het jaar 1999/2000. In dat jaar werden in december 1999 en januari-februari 2000 tussen de 10.000 en meer dan 22.000 Smienten aangetroffen. De aantallen lagen de afgelopen jaren gemiddeld onder het instandhoudingsdoel. In 2023 namen de aantallen sterk toe in zowel het moeras als de randzone waardoor de aantallen weer ver boven de instandhoudingsdoelstellingen lagen. Deze sterke toename hangt samen met de moerasreset waardoor er in 2023 grote oppervlakten met pioniervegetatie aanwezig waren met zeer veel zaden.

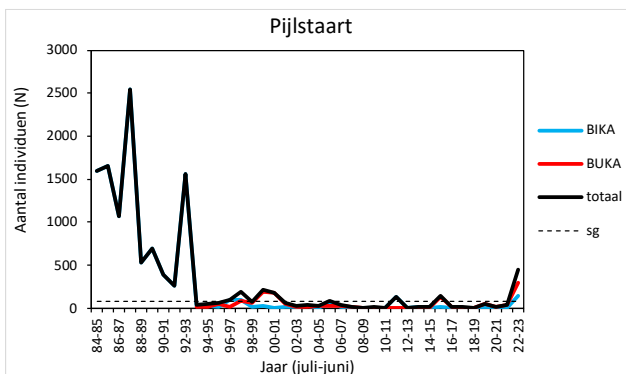
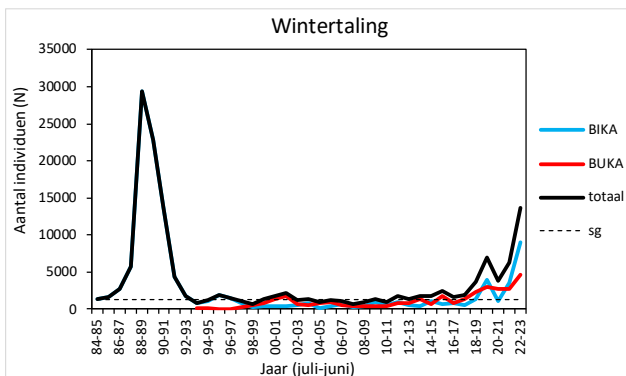
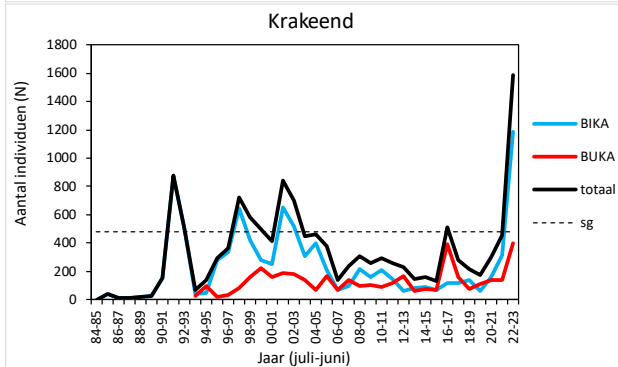
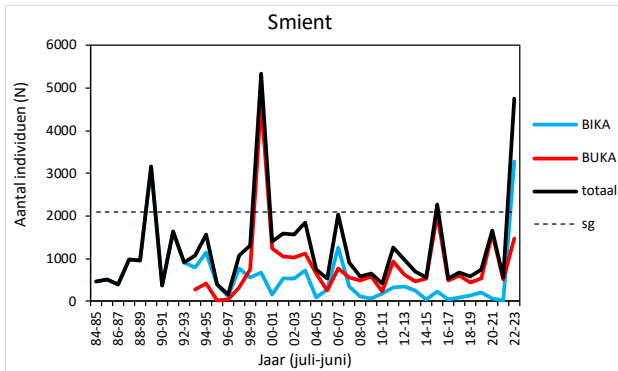
De aantallen Krakeenden piekten in 1992 en in de periode 1998-2003, nadat de waterstanden waren verhoogd. Na 2003 namen de aantallen af en de laatste jaren lijken de aantallen stabiel. In 2017 vond er een sterke toename van het aantal smienten plaats, met name in de grazige rand, die in de twee jaren daarna al weer sterk was afgenomen en lag het weer onder het instandhoudingsdoel. In 2020-2021 en 2021-2020 namen de aantallen weer sterk toe, maar nu vooral in het moeras. In 2023 piekten ze, met name in het moeras, tot ver boven de instandhoudingsdoelstelling. Ook hier veroorzaakt door de sterke toename aan pioniervegetatie in het moeras waardoor veel zaden beschikbaar zijn.

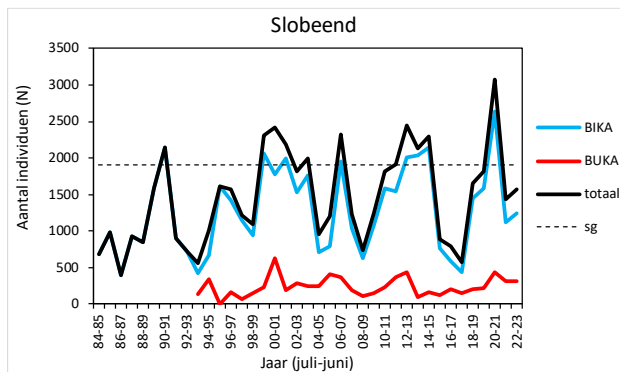
Wintertalingen werden in zeer hoge aantallen (op enkele dagen tot meer dan 50 duizend in de herfst van 1989 en 1990) waargenomen in de moeraszone in de periode 1987-1990 tijdens de eerste drooglegging van het moeras toen er veel pioniervegetatie aanwezig was. Na de drooglegging namen de aantallen weer sterk af. De laatste jaren waren de aantallen in de moeraszone vrij stabiel. In het grazige deel is een toename te zien van 1998 tot 2003. Ook hier was door inrichtingsmaatregelen en vernatting tijdelijk veel pioniervegetatie aanwezig. Daarna nam de pioniervegetatie af en ook de aantallen Wintertalingen. De laatste jaren is weer een toename in de aantallen te zien. Dit hangt samen met de verlaging van het waterpeil in het westelijk, het ontstaan van kale slikvlakten waar zich vervolgens weer pioniervegetatie vestigt. De aantallen liggen dan ook weer ver boven het instandhoudingsdoel.

De aantallen Pijlstaarten namen na 1988 sterk af tot een minimum in 1993, waarna in de periode daarna de aantallen rond dat minimum blijven schommelen en ligt het aantal gemiddeld onder het instandhoudingsdoel. Ook de pijlstaart profiteert van de sterke toename aan pioniervegetatie in het westelijk moeras waardoor de aantallen in 2023 weer boven de instandhoudingsdoelstelling ligt.

De aantallen Slobeenden namelijk aanvankelijk licht toe na 1984 tot 1999. Daarna bleven de aantallen stabiel. Vanaf 2000 schommelen de aantallen sterk; gemiddeld lag het aantal onder het instandhoudingsdoel. De Slobeenden werden vooral in de moeraszone aangetroffen. De waterpeilverlaging in het moeras leverde aanvankelijk veel habitat (ondiep water), maar in 2022, als het hele westelijke moeras bijna droog staat, is dit habitat weer voor een groot deel verdwenen en nemen de aantallen slobeenden ook weer af.

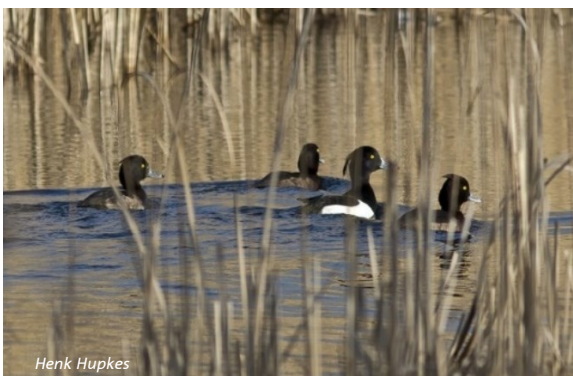
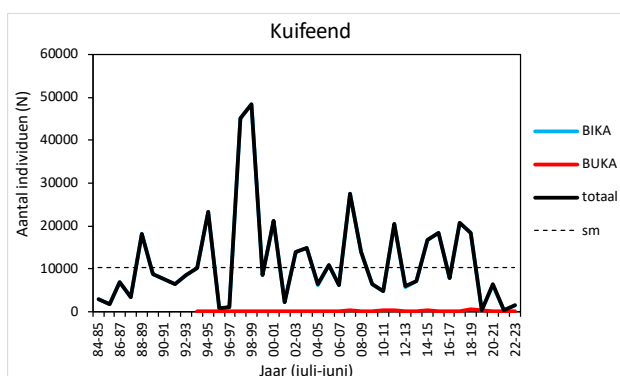
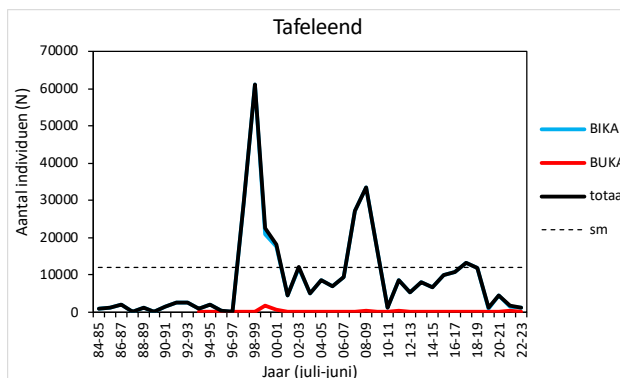

Figuur 3.2.3 Gemiddelde aantallen Bergeenden, Smienten, Krakeenden, Wintertalingen, Pijlstaarten en Slobeenden per waarneming per jaar op basis van maandelijkse tellingen vanuit het vliegtuig. sg = seizoensgemiddelde gewenste draagkracht N2000. BIKA is binnenkaads = moeraszone; BUKA = buitenkaads = grazige randzone; totaal = BIKA+BUKA. Seizoen juli-juni is conform N2000 werkwijze.

Duikenden

Het aantal waargenomen Tafeleenden was laag in de periode 1984-1996 (fig. 3.2.4). Daarna namen de aantallen sterk toe tot een maximum in 1998, gevolgd door een sterke afname tot 2001 waarna het weer geleidelijk toenam tot een maximum in 2008. In 2009 en 2010 namen de aantallen weer sterk af, waarna er vanaf 2011 weer sprake was van een lichte toename. Na 2020 is het aantal sterk afgenomen door de lage waterstanden. Tafeleenden werden vrijwel uitsluitend in de moeraszone aangetroffen.

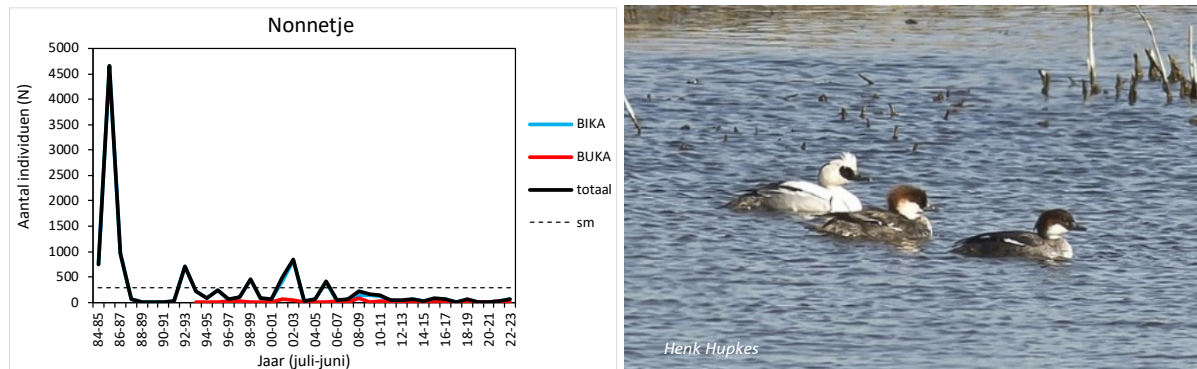
Vanaf 1984 namen de waargenomen aantallen Kuifeenden toe tot maxima in de periode 1994-1998. Opvallend is de sterke afname in 1996, een jaar met een zeer droge zomer waardoor het waterpeil sterk daalde. Na 1998 zijn de aantallen gedaald, maar lijkt het de laatste jaren stabiel te zijn; de aantallen schommelen sterk. Ook hier zijn de aantallen na 2020 sterk afgenomen door de lage waterstanden. Gemiddeld liggen de aantallen de laatste jaren rond het instandhoudingsdoel, maar de laatste drie jaren dus beneden het doel. Ook Kuifeenden werden vrijwel uitsluitend in de moeraszone aangetroffen.

Figuur 3.2.4 Seizoensmaxima aantallen Tafeleenden en Kuifeenden per waarneming per jaar op basis van maandelijkse tellingen vanuit het vliegtuig. sm = seizoensmaximum gewenste draagkracht N2000. BIKA is binnenkaads = moeraszone; BUKA = buitenkaads = grazige randzone; totaal = BIKA+BUKA. Seizoen juli-juni is conform N2000 werkwijze.

Nonnetje

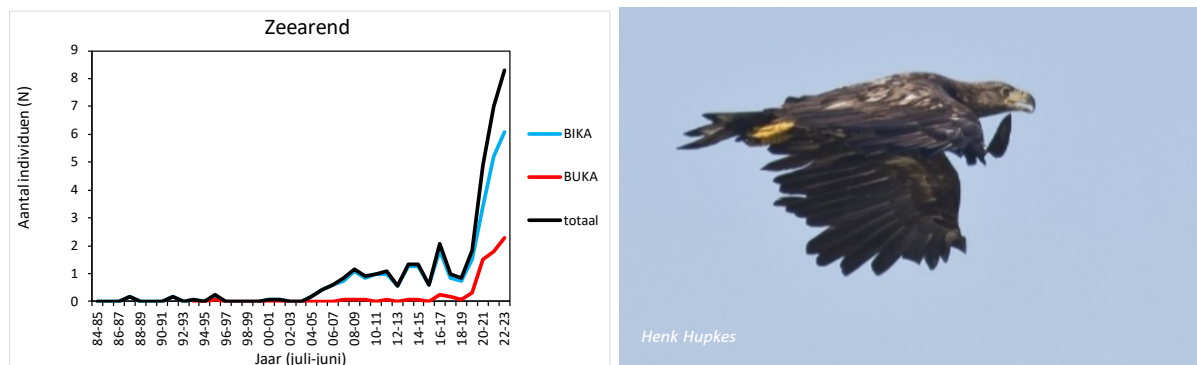
De aantallen Nonnetjes waren hoog begin jaren tachtig vorige eeuw, waarna de aantallen sterk afnamen (fig. 3.2.5). De aantallen fluctueerden sterk tussen de jaren. De laatste jaren zijn de aantallen tot een minimum gedaald en liggen deze beneden het instandhoudingsdoel.

Figuur 3.2.5 Seizoensmaxima aantallen Nonnetjes per waarneming per jaar op basis van maandelijkse tellingen vanuit het vliegtuig. sm = seizoensmaximum gewenste draagkracht N2000. BIKA is binnenkaads = moeraszone; BUKA = buitenkaads = grazige randzone; totaal = BIKA+BUKA. Seizoen juli-juni is conform N2000 werkwijze.

Zeearend

Zeearenden worden tijdens de maandelijkse monitoring vanuit het vliegtuig al sinds de jaren tachtig van de vorige eeuw waargenomen (Fig.3.2.6). De aantallen zijn na 2003 sterk gestegen. Ze worden vooral boven het moeras waargenomen. De laatste drie jaren is er een sterke toename te zien in zowel het moeras als in de grazige rand. In 2022 zijn op één dag 18 zeearenden waargenomen in het westelijk moeras waar op dat moment het waterpeil zijn minimum had bereikt en veel voedsel in de vorm van vis beschikbaar was.

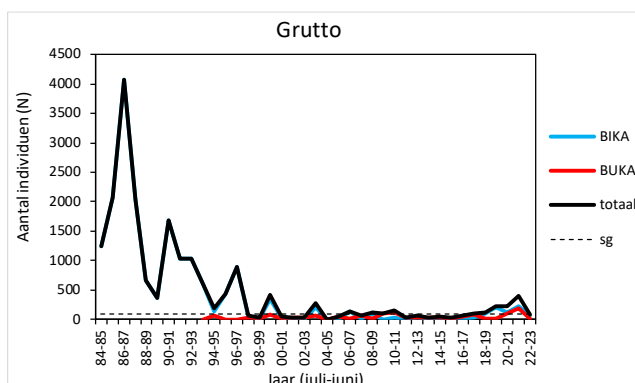
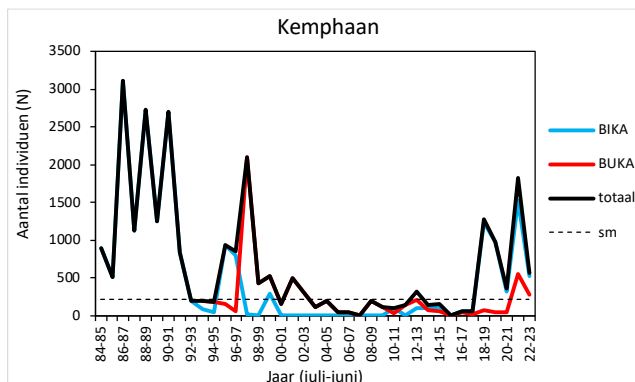
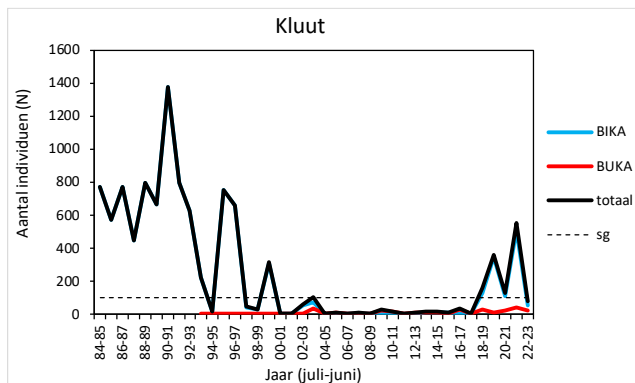

Figuur 3.2.6 Gemiddelde aantallen Zeearenden per waarneming per jaar op basis van maandelijkse tellingen vanuit het vliegtuig. BIKA is binnenkaads = moeraszone; BUKA = buitenkaads = grazige randzone; totaal = BIKA+BUKA. Seizoen juli-juni is conform N2000 werkwijze.

Steltlopers

De Kluut is sterk afgenomen vanaf de jaren negentig (Fig. 3.2.7). In de periode 2001-2018 kwamen ze niet of nauwelijks voor. Vanaf 2018 is weer een toename te zien als gevolg van de lagere waterstanden waardoor ondiep water en kale grond ontstaan in het moeras en lag het aantal weer boven het instandhoudingsdoel. Als gevolg van de verdere waterpeildaling in het westelijk moeras verdwenen echter weer de grote oppervlakten van zeer ondiep water met slikvelden van de jaren daarvoor en namen de aantallen kluten weer af in 2023.

Kemphaan en Grutto laten een beeld zien dat sterk overeenkomt met de Kluut. Aanvankelijk werden er hoge aantallen in de jaren tachtig van de vorige eeuw, waarna een afname plaatsvond. In de laatste jaren zijn er zelfs jaren dat ze niet meer worden gezien vanuit de lucht. Opvallende is de sterke toename bij de kemphaan en een lichtere bij Grutto vanaf 2018. Ook voor Grutto en Kemphaan geldt dat een lagere waterstand in het moeras de juiste waterdiepte levert om te kunnen foerageren tijdens de trek. Ook bij deze soorten is een sterke afname in 2023 waar te nemen als gevolg van het verder dalen van de waterstand in het westelijk moeras.

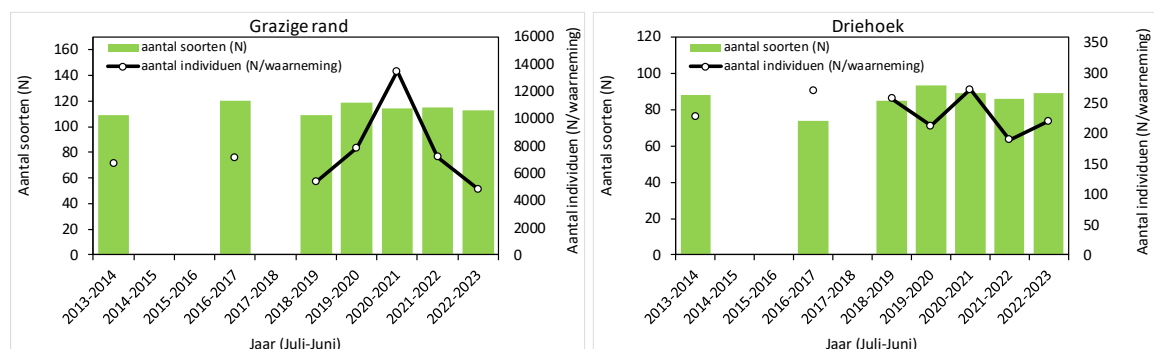
Figuur 3.2.7 Gemiddelde aantallen Kluten, Kemphanen en Grutto's per waarneming per jaar op basis van maandelijkse tellingen vanuit het vliegtuig. sg = seizoensgemiddelde gewenste draagkracht N2000. BIKA is binnenkaads = moeraszone; BUKA = buitenkaads = grazige randzone; totaal = BIKA+BUKA. Seizoen juli-juni is conform N2000 werkwijze.

3.3 Niet-broedvogels grazige deel

Vanaf 2013 vindt er een zogenaamde PTT-telling (punt-transecttelling) van niet-broedvogels plaats in het grazige deel. In totaal gaat het om 9 telpunten (waarneemvakken) waar maandelijks geteld wordt. In 2014-2015, 2015-2016 en 2017-2018 konden door omstandigheden helaas niet iedere maand tellingen worden uitgevoerd, zodat deze jaren niet zijn meegenomen in de beschrijving van de ontwikkeling van de vogeldiversiteit en het aantal vogels.

In het grazige deel werden jaarlijks gemiddeld rond de 110 vogelsoorten waargenomen (fig. 3.4.1). Er is geen sprake van een trend. Het aantal individuen lag de eerste jaren gemiddeld rond de 65 per waarneemdag, waarna het vanaf 2019 toenam tot gemiddeld 120 individuen per waarneemdag. In 2021-2022 daalde het aantal weer tot iets minder dan 80. Ook hier is nog geen sprake van een duidelijke trend. Sterke toenames zoals in 2020-2021 worden veroorzaakt doordat een bepaalde vogelsoort pieken kan vertonen waarbij het dan kan gaan om duizenden tot tienduizenden individuen die op dat moment in het waarneemvak aanwezig zijn. Een andere dag kunnen ze ook in het gebied aanwezig zijn, maar dan net niet in het waarneemvak. De hoge piek in aantal individuen in 2020-2021 wordt met name veroorzaakt door zeer hoge aantallen Brandganzen, Grauwe ganzen, Smienten, Wintertalingen, Goudplevieren en Kieviten.

In de Driehoek traden kleine schommelingen in het aantal soorten op, maar was geen sprake van een trend (fig. 3.4.1). Het aantal individuen varieerde sterk tussen de jaren, maar kan nog niet van een duidelijk trend gesproken worden. Ook hier worden de pieken veroorzaakt door soorten die in grote aantallen kunnen voorkomen en iedere dag op een andere locatie in het gebied aanwezig zijn.

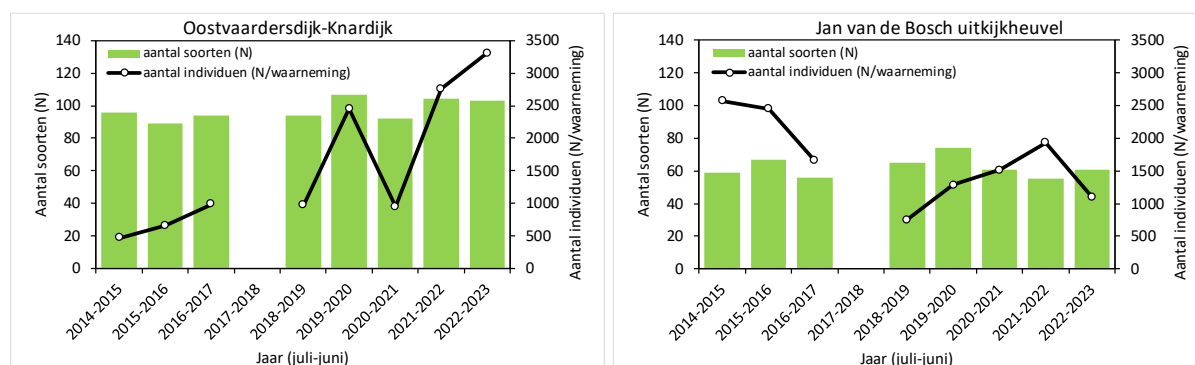

Figuur 3.4.1 Aantal soorten niet-broedvogels en aantal individuen in het grazige deel en de Driehoek..

3.4 Niet-broedvogels Knardijk en Oostvaardersdijk

Vanaf 2014 vindt er ook een PTT-telling langs de Knardijk en Oostvaardersdijk plaats van niet-broedvogels die aan de rand van het moeras voorkomen. In totaal gaat het om 14 telpunten langs de twee dijken.

Het aantal soorten lag gemiddeld tussen de 90-100 soorten en varieerde van jaar tot jaar (Fig. 3.5.1). Er is geen sprake van een duidelijke trend. Het aantal individuen schommelde sterk tussen de jaren en is er gemiddeld sprake van een toename van het aantal individuen. Het gaat hierbij vooral om soorten die in grote aantallen afkomen op het water in het moeras zoals Kuifeenden en Tafeleenden (enkele duizenden) in 2017-2018. In 2019-2020 en 2021-2022 worden de pieken veroorzaakt door soorten die op het ondiepe water of de kale vlakten afkomen als gevolg van de waterpeilverlaging. Het gaat dan om soorten als Goudplevier, Kemphaan, Kievit, Kluut, Slobeend, Wintertaling en Kokmeeuw die zich met duizenden tegelijk ergens in het moeras verzamelen. Dat dit niet ieder jaar is te zien hangt ook weer deels samen met de methodiek waardoor een soort soms wel of niet in het waarneemvak aanwezig is.

Figuur 3.5.1 Aantal soorten niet-broedvogels en aantal individuen in het moeras langs de Knardijk en Oostvaardersdijk.

3.5 Diversiteit niet-broedvogels Oostvaardersplassen

Op basis van de tellingen vanuit het vliegtuig (par. 3.2) en de twee PTT-tellingen (par. 3.4 en 3.5) is een indicatie gegeven van de totale diversiteit aan niet-broedvogelsoorten in de Oostvaardersplassen (Tabel 3.6.1). In het seizoen Juli 2022 – Juni 2023 bedroeg het aantal soorten 153 (Tabel 3.6.1). De soorten die in de grootste maximum aantallen voorkwamen waren Wintertaling, Smient, Kievit, Grauwe gans, gevolgd door Goudplevier, Brandgans, Slobeend, Spreeuw.

Tabel 3.6.1 Diversiteit niet-broedvogels in het seizoen Juli 2022 tot en met Juni 2023. Op basis van de maandelijkse tellingen vanuit het vliegtuig en de PTT-tellingen in het grazige deel en langs de Oostvaardersdijk/Knardijk. Per soort is het maximum aantal getelde individuen dat tijdens één van de maandelijkse tellingen is waargenomen.

soort	max	soort	max	soort	max
Wintertaling	39000	Dwergmeeuw	30	Zilverplevier	5
Smient	27510	Zilvermeeuwachtigen	30	Zwartkop	5
Kievit	23680	Roodborst	29	Zwartkopmeeuw	5
Brandgans	18165	Zwarte Kraai	29	Bosruiter	4
Grauwe Gans	15383	Grote Zaagbek	28	Fuut	4
Krakeend	9595	Zeearend	27	Grote Canadese Gans	4
Kolgans	7893	Raaf	26	Kleine Plevier	4
Slobeend	6244	Sijs	25	Soepeend	4
Goudplevier	4880	Merel	23	Soepgans	4
Spreeuw	4316	Bosrietzanger	21	Velduil	4
Pijlstaart	3235	Kramsvogel	21	Witgat	4
Kokmeeuw	2789	Roodborsttapuit	21	Beflijster	3
Kuifeend	1400	Fitis	20	Brilduiker	3
Tafeleend	1240	Cetti's Zanger	19	Dodaars	3
Oeverzwaluw	940	Grasmus	19	Gele Kwikstaart	3
Kemphaan	565	Tapuit	19	Holenduif	3
Gierzwaluw	520	Graspieper	17	Oeverloper	3
Boerenzwaluw	469	Groenpootruiter	16	Sperwer	3
Grutto	446	Zilvermeeuw	15	Witgatje	3
Toendrarietgans	350	Rietzanger	15	Zwarte Zwaan	3
Huiszwaluw	319	Torenavalk	15	Havik	2
Kluut	310	Watersnip	15	Boomkruiper	2
Bergeend	285	Winterkoning	14	Gaai	2
Meerkoet	284	Wulp	13	Gekraagde Roodstaart	2
Bonte Strandloper	270	Paapje	13	Geoorde Fuut	2
Putter	221	Tjiftjaf	13	Koereiger	2
Grote Zilverreiger	200	Pimpelmees	12	Matkop	2
Lepelaar	181	Staartmees	12	Nachtegaal	2
Aalscholver	160	Steltkluut	11	Ruigpootbuizerd	2
Vink	133	Tuinfluit	11	Slechtvalk	2
Casarca	105	Waterhoen	11	Visdief	2
Witte Kwikstaart	102	Blauwborst	10	Zwarte Ruiter	2
Kneu	92	Koekoek	10	Appelvink	1
Blauwe Reiger	90	Koolmees	10	Boompieper	1
Kleine Zwaan	90	Waterral	10	Boomvalk	1
Wilde Eend	88	Kleine Mantelmeeuw	8	Flamingo	1
Knobbelzwaan	74	Stormmeeuw	8	Geelpootmeeuw	1
Pontische Meeuw	70	Scholekster	8	Goudhaantje	1
Nijlgans	66	Blauwe Kiekendief	7	Heggemus	1
Baardman	66	Tureluur	7	Ijsvogel	1
Keep	61	Kleine Zilverreiger	7	Klapekster	1
Nonnetje	57	Snor	7	Kleine Bonte Specht	1
Canadese Gans	55	Bruine Kiekendief	6	Regenwulp	1
Koperwiek	50	Heggenmus	6	Roerdomp	1
Bontbekplevier	40	Rietgans	6	Smelleken	1
Groenling	38	Zomertaling	5	Spotvogel	1
Kleine Karekiet	37	Grote Bonte Specht	5	Visarend	1
Wilde Zwaan	35	Houtduif	5	Vuurgoudhaan	1
Veldleeuwerik	33	Huismus	5	Waterpieper	1
Buizerd	32	Kleine Strandloper	5		
Rietgors	32	Sprinkhaanzanger	5		
Kauw	31	Zanglijster	5		

4. Recreatie, educatie, communicatie

In dit hoofdstuk wordt aandacht besteed aan de mens in relatie tot de Oostvaardersplassen als onderdeel van Nationaal Park Nieuw Land. Wat is er afgelopen jaar gebeurd op het gebied van recreatie? Wat zijn de ontwikkelingen op communicatief en educatief vlak en wat is er gedaan om de omgeving en de bezoekers meer te betrekken bij het gebied?

Ook in 2023 is verder gewerkt aan [de opgaven](#) zoals deze geformuleerd zijn in het Provinciale beleidskader van 2018. De winter (2022-2023) werd afgesloten met het bereiken van de doelstelling om het aantal grote grazers terug te brengen naar de afgesproken 1100 dieren. Vanaf dit jaar is er dan ook sprake van regulier beheer van de grote grazers.

In de in 2019 uitgebrachte brochure '[De Oostvaardersplassen in beeld](#)'; Naar een dynamisch en verrassend landschap', werden de landschappelijke opgaven op kaart weergegeven en voorzien van impressies van hoe het zou worden. Afgelopen jaar hebben we weer grote stappen kunnen zetten voor deze projecten. Per opgave blikken we hier terug op de vorderingen:

1. **Beschutting.** [In oktober 2022](#) meldden we dat de laatste bomen en struiken voor de beschutting in het kerngebied van de Oostvaardersplassen waren geplant. Afgelopen jaar hebben we helaas moeten vaststellen dat een klein deel van het plantsoen de droge zomer niet heeft overleefd. Dit betekent dat we plantseizoen 2024 pleksgewijs gaan herplanten (inboeten). De droge omstandigheden van de afgelopen jaren hebben natuurlijk niet in de hand en 'bos' dat vanaf de grond moet ontwikkelen is kwetsbaarder dan het bijplanten van bomen en struiken in een bestaand bos. Hier valt dus nog herstelwerk te doen in de hoop dat de omstandigheden komend jaar gunstiger zijn voor de jonge aanplant.
2. **Moerasreset.** De in 2019 ingezette peilverlaging in het westelijke deel van het moeras werpt haar vruchten af. Het beoogde herstel van de rietvegetatie verloopt volgens plan. Het doel is om 600 hectare extra rietvegetatie te ontwikkelen rond en in de Grote Plas. We zien de afgelopen jaren dat op de drooggevalle plas de pioniervegetatie gaandeweg wordt vervangen door riet. Vogelonderzoeker Mennobart van Eerden doet [op Omroep Flevoland](#) verslag.
3. **Water in het grazig gebied.** Na het broedseizoen is de aannemer weer verder gegaan waar hij in 2022 was gestopt. Er zijn poelen gegraven en er is hard gewerkt aan de vismigratieroute tussen de Lage Vaart en de Waterlanden. Geïsoleerde poelen langs de beheerweg zijn vergroot, met elkaar verbonden en voorzien van natuurvriendelijke oevers. De contouren van de route zijn aan het einde van 2023 duidelijk in het landschap aanwezig.
Om het verval tussen Lage Vaart en de Waterlanden voor vissen overbrugbaar te maken zijn twee vispassages aangelegd. De bekkenstuwpassage bij de Kitstocht is op [11 mei officieel geopend](#) en vissen maakten er direct gebruik van.
4. **Oostvaardersplassen Almere.** Op 3 november werd het [startschot gegeven](#) voor de verbouw van het Natuurbelevingscentrum De Oostvaarders aan de Almeerse kant van de Oostvaarderplassen. Na jaren van voorbereiding wordt de uitbreiding van het gebouw met ruimte voor educatie, vrijwilligers, excursies, extra horeca en informatievoorziening met een permanente tentoonstelling werkelijkheid. De samenwerking tussen Gemeente Almere, Staatsbosbeheer en Stad & Natuur wordt nu nog meer dan voorheen zichtbaar.
5. **Oostvaardersplassen Lelystad.** De plannen voor het gebied, zoals de aanleg van een nieuwe slenk tussen de Buizerdweg en het Buitencentrum en de aanleg van fiets- en wandelpaden werden afgelopen jaar verder uitgewerkt. Door een subsidie bijdrage vanuit het Europese leader fonds werd in de tweede helft van 2023 een 15 kilometer lange [ruiter- en menroute](#) door het Hollandse Hout aangelegd. Voor menige ruiter is daarmee een wens in vervulling gegaan. Vanwege de natte omstandigheden in het gebied moeten we nog even wachten met het openen van de route en het aanleggen van de bewegwijzering. Wanneer het in 2024 droger is in het gebied gaan we hiermee verder.
6. **Recreatie in het kerngebied.** In 2023 zijn op dit gebied grote stappen gezet. Onder deze opgave vallen met name een paar infrastructurele projecten die de beleving voor bezoekers in de Driehoek versterken. De meest opvallende is de aanleg van een 12 meter hoge uitkijktoren in de noordpunt van de Driehoek (Fig. 4.1). De toren geeft prachtig zicht op het moerasgebied, de Waterlanden en de natte en droge graslanden aan de horizon. Een unieke kijk op het uitgestrekte wetland. De bruggen naar de Driehoek zijn vervangen en een boardwalk vanaf het Buitencentrum naar de Driehoek is gerealiseerd. Op 15 juni werd de vernieuwde en rolstoeltoegankelijke [Zearend hut officieel heropend](#).

Figuur 4.1 De nieuwe uitkijktoren in de Driehoek

7. **Etalage Nationaal Park Nieuw Land.** De konikpaarden in het 'Trekweggebied', het gebied tussen de Lage Vaart en de A6, hebben plaatsgemaakt voor koeien van een biologische boer. Op 19 april werden de koeien in het gebied losgelaten en schreven we er een [blog](#) over. Komend jaar zullen we kijken we hoe we verder gaan met het beheer van dit gebied.

4.1 Hoogtepunten

Zoals in een jaarverslag gebruikelijk is laten we een aantal bijzondere momenten de revue passeren. In 46 blogs en meer dan 140 instagrame berichten werd door boswachters aandacht gevraagd voor ontwikkelingen en bijzondere momenten in de Oostvaardersplassen en in breder verband voor Nationaal Park Nieuw Land.

Januari. Een mooie binnenkomer voor het nieuwe jaar was een bijzondere foto van Wim Brink (Fig 4.2) met daarop 12 juveniele zeearenden (het waren er eigenlijk 14, maar twee pasten niet op de foto). Deze foto staat symbool voor de grote aantallen jonge zeearenden die het gebied afgelopen jaar hebben bezocht. Experts van de Zeearendwerkgroep vermoeden in deze samenkomsten een soort van 'huwelijksmarkt' waarbij toekomstige nestpartners elkaar uitzoeken.

Figuur 4.2 Wim Brink legt 12 jonge zeearenden in een beeld vast

Februari. De vispassage in de Kitstocht is gereed. In mei is de by-pass geopend en werd er direct gebruik van gemaakt door karpers en driedoornige stekelbaarzen.

Maart. We kunnen drie gezenderde lepelaars (Fig. 4.3) volgen op hun trek vanuit het zuiden terug naar Nationaal Park Nieuw Land. Regelmatig verschijnen er updates van vogelonderzoekers Camilla Dreef en Jan van der Winden op de site van [Nationaal Park Nieuw Land](#) over hun tocht.

Figuur 4.3 Lepelaar David met zender op de rug

April. Er wordt een belangrijke stap gezet in de [samenwerking tussen boer en natuurbeheerder](#). Runderen van een lokale biologische boer worden ingezet in het trekweggebied om natuurdoelen te kunnen halen. Wordt het gebied kruidenrijker en aantrekkelijker als foerageergebied voor kiekendieven en draagt het bij aan ‘gezondere’ koeien?

Mei. In [een blog](#) besteden we aandacht aan de status van de uitvoering van de opdrachten uit het provinciale beleidskader. We gaan alle ‘projecten’ langs en komen tot de conclusie dat we de laatste jaren op alle onderdelen grote stappen hebben gezet. Het beheer kantelt nu meer naar consolideren en regulier beheer, nadat de inrichtingswerkzaamheden in een afrondende fase zijn gekomen. Ook de [moerasreset](#) krijgt aandacht bij Vroege Vogels.

Juni. Onze mooiste vogelkijkhut, De Zeearend, is voor mensen met een beperking toegankelijk gemaakt. Een [telescoop met uniek, rolstoelvriendelijk statief](#) (Fig. 4.4) is geïnstalleerd en wordt met veel plezier in gebruik genomen. Een voorbeeld hoe in samenwerking iets moois tot stand gebracht kan worden.

Figuur 4.4 Een telescoop op een futuristisch statief maakt het ook voor rolstoelers mogelijk om de horizon dichterbij te halen.

Juli. De strijd tegen de reuzenberenklauw wordt met een [alternatieve methode](#) uitgevoerd. In het Oostvaardersveld worden stukken waar de plant domineert gefreesd.

Augustus. De maand na de vakantie is traditiegetrouw druk. In en rond de Driehoek worden nieuwe [bruggen](#), monitoren en een boardwalk aangelegd. Voor het tweede jaar biedt het Hollandse Hout podium aan het Grachtenfestival. Klassieke muziek vertolkt door jonge talentvolle musici op locaties midden in de natuur (Fig. 4.5). Een evenement dat vaste voet zou moeten krijgen in het poortgebied van Nationaal Park Nieuw Land.

Figuur 4.5 Jonge talentvolle musici op verschillende podia in het Hollandse Hout

September. Traditiegetrouw vindt op de derde zondag in september het [Vogelfestival](#) plaats. Ondanks de miezerregen in de ochtend een goed bezocht en leuk event. Ook bijzonder was het eerste Nationaal Park Nieuw Land kennissymposium met als thema 'mens en natuur'. Het nationaal park als podium voor talloze onderzoeken en onderzoekers.

Oktober. De oude [ruiter- en menroute](#) door het Hollandse Hout is uitgebreid en hersteld.

November. Voor de uitbreiding van het [Natuurbelevingscentrum De Oostvaarders](#) gaat de schop in de grond.

December. Vanaf 10 oktober heeft het bijna onophoudelijk geregend. De natste oktober en november sinds mensenheugenis. Een feest voor vogels die op de natte graslanden afgekomen (Fig. 4.6). We schreven een [blog](#) over de effecten van de regenval.

Figuur 4.6 Nattigheid op de Beemddlanden

4.2 Recreatie

In deze paragraaf besteden we aandacht aan het aantal bezoekers dat heeft deelgenomen aan de verschillende excursies door het kerngebied en de randzones van de Oostvaardersplassen.

4.2.1 Excursies

Bij het aantal excursies door de Oostvaardersplassen door het kerngebied wordt onderscheid gemaakt naar de twee opstapplaatsen, te weten het Buitencentrum Lelystad en het Natuurbelevingscentrum De Oostvaarders in Almere

(Tabel 4.1). Het kerngebied is voor excursies min of meer in tweeën gesplitst met de bedoeling dat de excursies van het Natuurbelevingscentrum (De Almeerse zijde) vooral de Almeerse helft 'gebruikt' en dat de excursies vanaf Lelystad vooral door de noordwestzijde van het kerngebied rijden.

Vanuit Lelystad zijn er afgelopen jaar 118 wandelexcursies georganiseerd. Het betreft hier 'online' en telefonische geboekte wandelingen onder leiding van een natuurgids door de Driehoek of het Oostvaardersveld. Ook de moeraswandelingen vallen hieronder.

Vanuit Almere hebben er 70 begeleide wandelingen plaatsgevonden door het Oostvaardersbos of het Kotterbos.

In 2023 vertrokken er 113 eokarexcursies vanuit Lelystad. Dit zijn excursies waarbij er over de verharde en halfverharde beheerwegen door het kerngebied wordt gereden met maximaal 18 mensen per excursie. De bolderkar werd in 2023 7 keer ingezet. Hoewel er voorkeur uitgaat om met elektrisch aangedreven voertuigen excursies uit te voeren is de door een trekker getrokken bolderkar voor grotere groepen nog steeds onmisbaar. Fotosafari's worden aan de Lelystadse zijde uitgevoerd met een 9 persoons Toyota Landcruiser. Vanuit Almere gebeurt dit met elektrische buggy's met ruimte voor maximaal 5 passagiers.

De excursies vinden grofweg tussen mei en oktober (einde bronst) plaats.

Vanuit Almere bleef het aantal eokarexcursies met 72 min of meer gelijk aan het aantal van 2022. Het aantal wandelingen door Kotterbos en Oostvaardersbos is ten opzichte van afgelopen wel sterk afgenomen. Dit jaar vonden er 70 plaats.

De thema-excursies met kleine groepen met buggy of terreinvoertuig blijken aan populariteit te winnen.

In 2022 zijn er 'gebruiksovereenkomsten' gesloten met een aantal organisaties die vogelexcursies aanbieden in de Oostvaardersveld en de Driehoek. Hierbij wordt per deelnemer aan de excursie een bedrag betaald, dat ten goede komt van het beheer van het gebied. Met deze samenwerkingsvorm houden we enig zicht op hoeveel externe excursies er in de randzones plaatsvinden en worden deelnemers ook bewust gemaakt dat de natuur geen vanzelfsprekend iets is. Het gaat om enkele honderden bezoekers.

De Nieuwe Slenk in het Hollandse Hout heeft weer podium geboden aan een tiental kano excursies (Fig. 4.7) in de zomermaanden. De aanleg van de hele slenk komt nu in de eindfase en we hopen dat we in 2024 van de gehele lengte van 3 km gebruik kunnen maken voor kano excursies.

Figuur 4.7 De kanoexcursies op de Nieuwe Slenk worden goed bezocht

Tabel 4.1 Overzicht excursies in 2023

Locatie	Type excursie	Aantal excursies 2023	Aantal excursies 2022
Vanuit Lelystad	Wandeling	118	119
	Ecokar	113	138
	Bolderkar	7	5
	Toyota Landcruiser	43	7
Vanuit Almere	Wandeling	70	106
	Ecokar	72	70
	Kleine kar/buggy	30	6

We registeren nog niet op systematische wijze hoeveel bezoekers en in het Oostvaardersplassengebied (Kerngebied en omliggende bossen, Oostvaardersveld en A6 gebied) zijn geweest. De enige min of meer betrouwbare telling gebeurt bij de deur van het Buitencentrum. In 2023 hebben we 65.000 bezoekers mogen ontvangen. Bij het Natuurbelevingcentrum De Oostvaarders hebben er vanaf eind juni 2023 deurtellingen plaatsgevonden. Op basis van die tellingen wordt het totaal aantal bezoekers daar op 60.000 ingeschat.

4.2.2. Recreatieve voorzieningen

De bruggen rond het Buitencentrum zijn vervangen. De oude houten bruggen hebben plaatsgemaakt voor bruggen van gerecycled kunststof. Er is een boardwalk aangelegd tussen het Buitencentrum en het vogelkijkscherm De Blauwborst en het dak van de kijkhut De Zeearend is vernieuwd (Fig. 4.8).

Figuur 4.8 De Zeearend krijgt nieuw riet

Verschillende nieuwe voorzieningen worden aangelegd in huisstijl van Nationaal Park Nieuw Land, kenmerkende verticale latten / lamellen waarmee de buitenkant van vogelkijkschermen (Fig. 4.10) en uitkijktorens worden bekleed.

Dit is terug te zien in twee monitoringshutten (Nico Beemsterhut en de Wim Schipperhut) en de nieuwe uitkijktoren (Fig. 4.9) voor bezoekers in de punt van de Driehoek.

Figuur 4.9 Een nieuwe uitkijktoren verrijst in de noordelijke punt van de Driehoek

In het kerngebied is ‘het draaipunt’ bij de Waterlanden omringd door aarden wallen en vogelkijkschermen. Minder verstoring voor de vogels, betere beleving voor de excursiedeelnemers omdat er meer te zien is.

Figuur 4.10 Vogelkijkscherm rond het draaipunt bij de Waterlanden. Ongestoord genieten van het vogelleven.

In het Hollandse Hout is de bestaande ruit- en menroute verbeterd en uitgebreid (Fig. 4.11). Paardenliefhebbers kunnen gebruik maken van een 15 kilometer lange route door het bos.

Op de Knardijk en het Hollandse Hout zijn 7 nieuwe banken en 3 picknickbanken in Nationaal Park huisstijl geplaatst.

De lange afstandswandelroute (TOP-route) Dodaarsroute is omgelegd vanwege de uitbreiding van de Nieuwe Slenk in het zuidelijke deel van het Hollandse Hout. De route loopt nu ten zuiden van de slenk, waardoor een wandeling mooi uitzicht biedt over het water. De route is iets verlengd en is nu 12 kilometer lang.

Figuur 4.11 15 kilometer ruiter- en menroute door het Hollandse Hout

4.3 Educatie

Educatie kreeg in 2023 onverminderd aandacht. Mede door het aantrekken van een medewerker in het Buitencentrum met een focus op jeugdeducatie zien we het aantal jonge deelnemers aan programma's en jeugdexcursies aan de Lelystadse zijde toenemen. In het kader van de ambities vanuit Nationaal Park Nieuw Land om elk kind uit Lelystad of Almere tijdens hun lagere schooltijd minimaal één keer de Oostvaardersplassen te laten bezoeken is er een schoolprogramma ontwikkeld: Expeditie Nieuw Land. In de laatste maanden van 2023 is er een aantal pilots mee gedraaid en vanaf 2024 wordt het regulier aan scholen in Lelystad en Almere aangeboden.

4.3.1 Basisschool

Vanuit Lelystad hebben afgelopen jaar bijna 1000 kinderen de Oostvaardersplassen bezocht. Ze deden dit in het kader van schoolreisjes, educatieve wandelingen en kinderevenementen (o.a. Wereldrekvogeldag junior). Specifieke kinderactiviteiten zoals uilenballenpluizen, nestkastjes of insectenhôtels timmeren trokken de nodige aandacht.

Vanuit Almere hebben afgelopen jaar 23 klassen met in totaal 543 leerlingen aan diverse educatieve excursies en programma's deelgenomen. Ook in Almere speciale kinderactiviteiten in de vakanties en weekenden. In Almere draaiden onder andere de programma's 'Wereld onder water middagen', Oostvaarderspraatjes, Wilde weetjes, Speuren naar sporen, sterrenkijk avond, Theater (totaal 25x ca.360 deelnemers). Het Wijze Uilen pad is ca. 175x gestart. Ook diverse BSO's wisten gedurende het jaar het natuurbelevingcentrum te vinden.

4.3.2. Middelbare school en beroepsonderwijs.

Verschillende scholen (MBO, HBO) zijn op excursie (ca 250 studenten) in de Oostvaardersplassen geweest of hebben meegeholpen met onderzoek in het gebied. Onder andere:

- Van Hall Larenstein
- Aeres studenten Toegepaste Biologie
- Zone college Zwolle
- Yuverta Velp
- Helen Parkhurst - technasium
- Studenten Denemarken 49 studenten

Figuur 4.12 Studenten van Aeres Hogeschool Toegepaste Biologie doen vegetatieonderzoek in het Oostvaardersveld

Figuur 4.12 Stagiaires en leerlingen vinden hun plek in de Oostvaardersplassen

4.3.3. Universiteiten

Het betreft hier vaak groepen studenten die in het kader van een onderwijs module een bezoek aan het gebied brachten. Onder andere:

- Rijksuniversiteit Groningen (RUG) studenten philosophy & nature
- WUR Biologen lichting 70/81
- Biologiestudenten Universiteit van Gent

Drie promovendi waren afgelopen jaar in het gebied actief en hebben hun onderzoeksresultaten besproken tijdens het Kennissymposium in september. Ook is er onderzoek gedaan met wildcamera's via het [onderzoeksprogramma ARISE](#).

Figuur 4.13 Veldonderzoek onder zeer warme omstandigheden

4.3.4. Andere onderwijsinstellingen of vormen van kennisdeling

Andere onderwijsinstellingen of vormen van kennisdeling betrof:

- Eurosite Grazing Tour (vertegenwoordigers uit verschillende EU landen)
- Deense Natuurstyrelsen
- Vertegenwoordigers van Nationale Parken in Nederland (Oosterschelde, Biesbosch, Weerribben-Wieden)
- Excursie Dierenbescherming
- Vrijwilligers Sallandse Heuvelrug
- Arbeitsgruppe für Tierökologie und Planung GmbH
- Medewerkers Leonardo Hotel Lelystad
- Gay Garden Club
- Vrijwillige gidsen Veluwe
- Deelnemers aan de Europarconferentie in Leeuwarden
- Beheerteam De Biesbosch

4.4 Communicatie

In deze paragraaf wordt ingegaan op de communicatie over de Oostvaardersplassen en het Nationaal Park Nieuw Land, waar de Oostvaardersplassen sinds 2018 deel van uit maakt. De communicatie over het nationaal park en de poortgebieden Oostvaardersplassen Almere en Oostvaardersplassen Lelystad is steeds meer verweven met de communicatie over de Oostvaarderplassen.

4.4.1. Communicatie in het terrein

In augustus werden er bouwborden geïnstalleerd op de Knardijk en langs de Buizerdweg. Hiermee wordt aandacht gevraagd voor de werkzaamheden en de activiteiten in het Hollandse Hout in het kader van de poortontwikkeling Oostvaardersplassen Lelystad.

De geplande vervanging van een aantal informatie en oriëntatiepanelen in het Oostvaardersplassengebied heeft niet plaatsgevonden. Door werkzaamheden in beide poortgebieden en daarmee de mogelijke veranderingen voor bestaande routes hebben we het ontwerp en de productie voor de panelen uitgesteld totdat de werkzaamheden zijn

afgerond. Tot die tijd zal er in 2024 gewerkt worden met kleine lessenaar panelen met QR-codes waarin de actuele routeinformatie wordt gedeeld.

Op de Praambult en op de Knardijk zijn 'doorkijkpanelen' geplaatst (Fig. 4.14). Deze doorkijkpanelen geven het verleden weer in de actuele situatie. Helaas is het paneel op de Praambult vernield, maar inmiddels al weer hersteld.

Figuur 4.14 Op 13 juli worden er twee doorkijkpanelen in het Oostvaardersplassengebied onthuld

Er is een nieuw welkomstbord geplaatst bij het Buitencentrum in Lelystad. Hierin worden de logo's van Nationaal Park Nieuw Land en Staatsbosbeheer gevoerd.

4.4.2. Communicatie vanuit Nationaal Park Nieuw Land

In 2023 is voortgebouwd op de samenwerking tussen een aantal partners binnen Nationaal Park Nieuw Land. In poortgebieden komt deze samenwerking het meest tot uiting. De communicatie vanuit de poortgebieden wordt gedragen door respectievelijk de organisaties rond OVPAImere en OVPLelystad. Voor evenementen en activiteiten in de deze gebieden wordt het nationaal park logo gevoerd.

De Beleefweek van Nationaal Park Nieuw Land wordt op 6 oktober 'afgetrapt' met een steptocht onder leiding van Liselot van Steppin Lelystad (Fig. 4.15).

Figuur 4.15 Bestuurders in actie op de step.

In september vond er een Nationaal Park Nieuw Land kennissymposium plaats in en rond het beheergebouw van Staatsbosbeheer aan de Kitsweg (Fig. 4.16). Onder het thema, Mens & Natuur werden we door drie wetenschappers meegenomen in de onderzoeken naar het ecosysteem van wetlands, het vogelleven in het nationaal park en de veranderende relatie tussen mens en natuur.

Figuur 4.16 Martin Drenthen tijdens het kennissymposium over de relatie tussen mens en natuur

4.4.3. Blogs

In 2023 werden er 46 blogs gepubliceerd op het [boswachtersblog](#) voor de Oostvaardersplassen. In de afgelopen jaren is dit platform het belangrijkste communicatiemiddel voor het gebied geworden. In een wekelijkse blog werd aan een diversiteit aan onderwerpen aandacht besteed en deze werden frequent overgenomen door de lokale en soms ook landelijke pers.

Het aantal 'geabonneerden' is ten opzichte van 2022 bijna verdubbeld, naar 1995. Het blijft gissen naar de reden voor deze verdubbeling, maar het is wel een stimulans om het publiek via dit medium te blijven informeren.

4.4.4. Brochures en kaartmateriaal

Er zijn afgelopen jaar geen nieuwe brochures over of kaarten van het gebied verschenen.

4.4.5. Informatiebijeenkomsten, evenementen en stakeholdermanagement

Vanuit het team Oostvaardersplassen hebben we stakeholders vooral tijdens verschillende terreinbezoeken geïnformeerd over de ontwikkeling in en rond het gebied. Tijdens wandelingen en andere excursies, soms voorafgegaan door presentaties, zijn verschillende groepen meegenomen door de Driehoek en het kerngebied, waaronder:

- Provinciale Statenleden
- Dierenbescherming
- Gemeente Lelystad
- Gemeente Almere
- Minister van der Wal op werkbezoek (Fig. 4.17)

Figuur 4.17 Op 29 maart bracht minister Van der Wal (rechts) een bezoek aan de Oostvaardersplassen

In beide poortgebieden zijn jaarlijks terugkomende evenementen georganiseerd. Hierover werd voornamelijk gecommuniceerd vanuit Nationaal Park Nieuw Land.

Voor Oostvaardersplassen Lelystad waren dit:

- De zesde editie van de Oostvaardersrun (300 deelnemers; Fig. 4.19)
- Het Vogelfestival (1300 bezoekers; Fig. 4.18)
- Wereldtrekvoegeldag Junior
- Wetenschapsymposium Nationaal Park Nieuw Land (100 deelnemers)

Voor Oostvaardersplassen Almere waren dit:

- Wereld trekvoegeldag
- SPOT
- Theater aan de plas
- Footprint Fest

De evenementen in Almere werden door totaal ruim 2000 mensen bezocht.

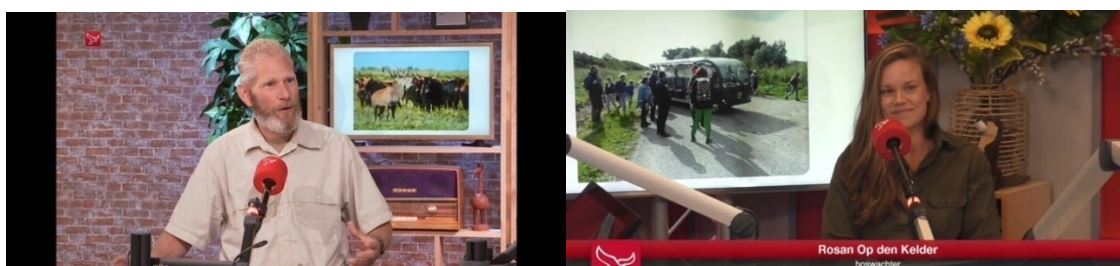
Figuur 4.18 Het vogelfestival bood veel ruimte voor kinderactiviteiten

Figuur 4.19 De zesde Oostvaardersrun

4.4.6. Pers en media

Omroep Flevoland heeft via visual radio (Fig. 4.20) en beeldverslagen tientallen keren aandacht besteed aan de Oostvaardersplassen of in bredere zin Nationaal Park. De aanleiding voor de rapportages was heel divers, soms op uitnodiging van Staatsbosbeheer, maar vaker op eigen initiatief. Alle thema's komen aan bod: Grote grazers, aanleg van recreatieve voorzieningen, vogelleven, evenementen.

Figuur 4.20 Boswachters in de studio van Omroep Flevoland

Andere media waren onder andere:

- Klokhuis item over vossen
- Column Toer Actief
- Podcast Reizen Reizen
- The Guardian
- Vara's Vroege Vogels over wintertalingen met Mennobart van Eerden
- Het Perfecte Plaatje (Fig. 4.21)
- Vara's Vroege Vogels Big Hour met Merlijn Snijders en Jesse Zwart
- Artikel in 'Natuur'
- Artikel personeelsblad Rabobank
- Beadeker gids highlight artikel
- Deelname aan programma Paarse Vrijdag
- Reportage in WNF Rangers blad

Figuur 4.21 Het Perfecte Plaatje opnamen in de Oostvaardersplassen

4.5. Vrijwilligers en Binnenwerk

Op de dinsdag- en donderdagochtend worden we bij beheerwerkzaamheden ondersteund door een groep vrijwilligers. Werkzaamheden lopen uiteen van bosmaaien, snoeien, bomen planten, paden bladblazen, recreatieve voorzieningen herstellen en uitzicht vanuit vogelkijkhutten vrijmaken. De teams opereren min of meer zelfstandig en hun hulp wordt enorm gewaardeerd.

Afgelopen jaar is ook een team Binnenwerkcollega's aan de slag gegaan voor het Oostvaardersplassengebied. Het team bestaat uit 5 medewerkers en een begeleider, die in afstemming zelf klussen uitvoeren in het beheer.

De vrijwilligersgids heeft weer een update gekregen. Het naslagwerk met alle mogelijke informatie over de Oostvaardersplassen en Nationaal Park Nieuw Land voor de natuurgidsen wordt jaarlijks bijgewerkt en de actualiteiten worden toegevoegd.

Naast schriftelijke informatie zijn er om de vrijwilligers te informeren ook afgelopen jaar weer vrijwilligersavonden georganiseerd. Hierbij worden vrijwilligers bijgepraat over de ophanden zijnde projecten, onderzoeken en actualiteiten.

De avonden worden over het algemeen goed bezocht. Lezingen door externe deskundigen worden erg gewaardeerd. Zoals de [lezing over brandganzen](#) en hun overwintering door Michiel Boom of de lezing van Mennobart van Eerden over de vogels in de Oostvaardersplassen.

5. Literatuur

Beemster, N, Sikkema, M, Attema, S., Stoker, O. 2022. Broedvogels in de moeraszone van de Oostvaardersplassen in 2021. A&W-rapport 3279. Altenburg & Wymenga, Veenwouden.

Cornelissen, P. 2004. Ataxie en kopertekort bij Edelherten in de Oostvaardersplassen. Onderzoek naar oorzaak en gevolgen. RIZA notitie. Rijksinstituut voor Integraal Zoetwaterbeheer en Afvalwaterbehandeling.

Cornelissen, P., 2007. Vegetatie en grote herbivoren in de randzone van de Oostvaardersplassen. Monitoring 2006. RIZA-document. Rijksinstituut voor Integraal Zoetwaterbeheer en Afvalwaterbehandeling, Lelystad.

Cornelissen, P. en J.T. Vulink. 1996. Grote herbivoren in wetlands. Evaluatie begrazingsbeheer Oostvaardersplassen. Flevobericht nr. 399. Rijkswaterstaat, Lelystad.

Cornelissen, P. en M. Roos, 2008. Vegetatie, grote herbivoren en vogels in een zoetwatermoeras. Monitoring 2007. Rijkswaterstaat, Waterdienst. Lelystad.

Cornelissen, P. en M. Roos, 2009. Vegetatie, grote herbivoren en vogels in een zoetwatermoeras. Monitoring 2008. Rijkswaterstaat, Waterdienst. Lelystad.

Kolen, M., P. Cornelissen, N. Beemster, W. Altenburg, Y. van der Heide & M. Platteeuw, 2001. Vegetatie, begrazing en vogels in een zoetwatermoeras: Monitoringsprogramma Oostvaardersplassen 1999/2000. RIZA Werkdocument 2001.153X. Rijksinstituut voor Integraal Zoetwaterbeheer en Afvalwaterbehandeling, Lelystad.

Kolen, M., P. Platteeuw, M. Roos, T. Pelsma & T. Vulink, 2003a. Vegetatie, begrazing en vogels in een zoetwatermoeras: Monitoringsprogramma Oostvaardersplassen 2000/2001. RIZA Werkdocument 2002.205X. Rijksinstituut voor Integraal Zoetwaterbeheer en Afvalwaterbehandeling, Lelystad.

Kolen, M., S. van Rijn, N. Beemster, Y. van der Heide, W. Altenburg & L. Zwarts, 2003b. Vegetatie, begrazing en vogels in een zoetwatermoeras: Monitoringsprogramma Oostvaardersplassen 2000/2001. RIZA Werkdocument 2002.205X. Rijksinstituut voor Integraal Zoetwaterbeheer en Afvalwaterbehandeling, Lelystad

Platteeuw, M., P. Cornelissen & L. Jans, 1998. Vegetatie, begrazing en vogels in een zoetwatermoeras. Monitoringsprogramma Oostvaardersplassen 1996/97. RIZA Werkdocument 98.096X. Rijksinstituut voor Integraal Zoetwaterbeheer en Afvalwaterbehandeling, Lelystad

Platteeuw, M., L. Jans, P. Cornelissen, N. Beemster & W. Altenburg, 1999. Vegetatie, begrazing en vogels in een zoetwatermoeras. Monitoringsprogramma Oostvaardersplassen 1997/98. RIZA Werkdocument 99.119X. Rijksinstituut voor Integraal Zoetwaterbeheer en Afvalwaterbehandeling, Lelystad.

Platteeuw, M., P. Cornelissen, N. Beemster, W. Altenburg & Y van der Heide, 2000. Vegetatie, begrazing en vogels in een zoetwatermoeras. Monitoringsprogramma Oostvaardersplassen 1998/99. RIZA Werkdocument 2000.120X. Rijksinstituut voor Integraal Zoetwaterbeheer en Afvalwaterbehandeling, Lelystad.